

Nacionalni programi obrazovanja kroz umjetnost na području Republike Hrvatske od 1945. do 2018. godine sa studijom slučaja Ruksak (pun) kulture

Sikavica, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of dramatic art / Sveučilište u Zagrebu, Akademija dramske umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:205:008781>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Academy of Dramatic Art - University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA DRAMSKE UMJETNOSTI

Studij produkcije
Usmjerenje scenske i izvedbene umjetnosti

NACIONALNI PROGRAMI OBRAZOVANJA KROZ UMJET-
NOST NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE OD 1945. DO
2017. GODINE SA STUDIJOM SLUČAJA *RUKSAK (PUN) KUL-
TURE*

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Snježana Banović, red. prof.
Studentica: Ana Sikavica, 2. godina diplomskog studija

Zagreb 2018.

SADRŽAJ:

1. SAŽETAK	3
2. KLJUČNE RIJEČI	3
3. UVOD	4
4. DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA.....	6
4.1. OBRAZOVANJE KROZ UMJETNOST	6
4.2. CILJEVI UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA	8
4.2. RAZVOJ UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA	10
5. ZAKONODAVNI OKVIR OBAVEZNOG ŠKOLSTVA I UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA U RH	14
6. DRUŠTVENI I POLITIČKI KONTEKST RAZVOJA OBRAZOVANJA KROZ UMJETNOST U ANALIZIRANOM PERIODU	19
6.1. RAZDOBLJE OD 1945. DO PEDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA	19
6.2. RAZDOBLJE OD PEDESETIH DO ŠEZDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA.....	22
6.3. RAZDOBLJE OD ŠEZDESETIH DO SEDAMDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA	28
6.4. RAZDOBLJE OD SEDAMDESETIH DO DEVEDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA.....	32
6.5. RAZDOBLJE OD DEVEDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA DO 2017. GODINE	35
7. STUDIJA SLUČAJA – RUKSAK (PUN) KULTURE KAO POZITIVAN PRIMJER NACIONALNOG PROGRAMA OBRAZOVANJA KROZ UMJETNOST.....	40
8. ZAKLJUČAK	44
9. POPIS LITERATURE	48
10. ABSTRACT	52
11. KEY WORDS	52

1. SAŽETAK

Cilj ovog rada je analizirati hrvatski obrazovni sustav kroz prizmu umjetničkog obrazovanja na prostorima Republike Hrvatske u periodu od 1945. do 2017. godine. Uvodni dio rada izložit će tematiku i motivaciju autorice te prikazati nastanak umjetničkog obrazovanja u obliku koje se provodi danas. Budući se radi o prilično širokoj temi, a i kronološki dugom razdoblju, rad je strukturiran prema kategorizaciji Valentina Puževskog (2002.) koji razdoblje od 1945. do 1990. godine dijeli na četiri razdoblja u razvoju hrvatskog osnovnoškolskog obrazovanja. To su: razdoblje od 1945. do pedesetih godina 20. stoljeća, razdoblje od pedesetih do šezdesetih godina, razdoblje od šezdesetih do sedamdesetih godina i razdoblje od sedamdesetih godina do konačnog raspada Jugoslavije. Od strane autorice, ovoj kategorizaciji pridodano je i razdoblje od uspostave Republike Hrvatske do 2017. godine. Nakon ovog dijela rad donosi pregled umjetničkih nastavnih planova i programa u navedenom periodu i bavi se temom razvoja hrvatskog sustava umjetničkog obrazovanja. U radu je prikazan pozitivan primjer obrazovanja kroz umjetnost iz prakse, studija programa *Ruksak (pun) kulture*, nacionalnog programa obrazovanja kroz umjetnost u Republici Hrvatskoj, koji provode Ministarstvo obrazovanja Republike Hrvatske i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Posljednji dio rada jest zaključak.

2. KLJUČNE RIJEČI

Hrvatska, umjetnost, obrazovanje, kreativnost, odgoj, reforma.

3. UVOD

U obrazovanju¹ su jednako važni i znanstveni i umjetnički predmeti, a ono predstavlja sastavni dio svakog odgoja i pedagoškog djelovanja, dok obrazovanje putem umjetničkih predmeta, odnosno putem umjetnosti, podrazumijeva procese formiranja cjelovite ličnosti. Umjetnički senzibilitet kao rezultat obrazovanja kroz umjetnost prenosi se na druga područja te se pomoću njega obogaćuje znanje, jača osobno mišljenje, stječu moralni kriteriji, imaginacija i kreativne sposobnosti². Upravo kreativnost potiče pojedince na samostalno odlučivanje te razvija kritičko i aktivno promišljanje. Jednako tako, učenje glazbe pomaže umijeću koordinacije i logičkim vještinama. Likovne umjetnosti pomažu analizi i koncentraciji, dramske umjetnosti razvijaju samopouzdanje i društveno razumijevanje, kreativno pisanje oslobađa izražajnost i poboljšava vještine artikuliranja. To su prednosti koje koriste kulturne politike razvijenih obrazovnih sustava, a trebale bi biti odražene u svim nastavnim planovima i programima formalnog i neformalnog obrazovanja te u ključnim primjenjivim odrednicama reforme obrazovanja 21. stoljeća³.

Umjetničko obrazovanje treba biti sustavno, svakodnevno i omogućavano tijekom više godina, jer je riječ o dugoročnom procesu. Ono potiče kognitivni razvitak i pridonosi da ono što i kako učenici uče odgovara potrebama modernih društava u kojima žive. To je obrazovanje koje podrazumijeva procese koji objedinjuju tjelesne, intelektualne i stvaralačke sposobnosti i omogućuju emocionalnu spoznaju. Emocionalna spoznaja sastavnim je dijelom procesa donošenja odluka i djeluje kao zajednički vektor akcija i ideja koje oblikuju stavove i prosudbe. Bez emocionalnog sudjelovanja bilo koja akcija, ideja ili odluka bila bi zasnovana na pukim racionalnim pretpostavkama. Zdravo moralno ponašanje, koje predstavlja čvrstu osnovu građanina, zahtijeva emocionalno sudjelovanje. Stoga umjetnički odgoj, potičući emocionalno sudjelovanje, dovodi do bolje ravnoteže između intelektualnog i emocionalnog razvoja i tako pridonosi izgradnji kulture mira.⁴

Umjetničko obrazovanje također je sredstvo koje narodima omogućuje da razviju ljudske potencijale neophodne za iskorištavanje njihovog dragocjenog kulturnog kapitala.

¹ Termin obrazovanje podrazumijeva odgoj i obrazovanje

² Vera Turković (2009). Umjetničko obrazovanje u tranziciji: likovno obrazovanje u europskom obrazovnom sustavu, ALU, Sveučilište u Zagrebu, Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi, Vol.10 No.18

³ Gordon, C. Mundy S. (2001). European Perspectives on Cultural Policy, Paris: Europe

⁴ Congdon K. (2010.). Studies in Art Education, National Art Education Association

Oslanjanje na vlastite ljudske potencijale i na kulturni kapital od temeljne je važnosti za zemlju koja želi razvijati jake i održive kulturne, odnosno kreativne industrije. Takve industrije mogu imati ključnu ulogu u poticanju društveno-gospodarskog razvoja, a štoviše, za mnoge ljude, kulturne industrije (izdavaštvo, glazba, film, televizija i ostali mediji) i kulturne institucije (muzeji, glazbeni prostori, kulturni centri, umjetničke galerije i kazališta) služe kao glavni ulaz kojim se dopire do kulture i umjetnosti. Programi umjetničkog obrazovanja mogu pomoći ljudima u otkrivanju raznolikosti kulturnih izraza što ih nude kulturne industrije i ustanove te ih potaknuti da na njih kritički reagiraju. S druge strane, kulturne industrije služe kao izvor prosvjetnim radnicima koji nastoje ugraditi umjetnost u obrazovanje. Potrebno je, dakle, umjetničko obrazovanje uskladiti s precizno analiziranim potrebama nacionalnog, civilizacijskog, kulturnog i umjetničkog okruženja tradicije i autohtonosti, osobnim potrebama i sklonostima te potrebama kulturnih politika i tržišta rada.

Motivirana ovim specifičnim područjem obrazovanja, autorica rada želi analizirati proces integriranja obrazovanja kroz umjetnost, odnosno umjetničkog obrazovanja i odgoja kroz umjetnost, u nacionalne sustave na prostorima Republike Hrvatske od 1945. do 2017. godine i analizirati nastanak takvog obrazovanja u obliku koje se provodi danas.

4. DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA

4.1. OBRAZOVANJE KROZ UMJETNOST

Ljudi u svim kulturama oduvijek su tražili odgovore na pitanja o svom postojanju. Uvide dobivene takvom potragom za smislom svaka kultura obznanjuje i priopćava raznim sredstvima. Takva sredstva su riječi, pokreti, dodir, zvukovi, ritmovi i slike. U mnogim kulturama oblici izražavanja kojima se priopćavaju ti uvidi i kojima se u svijesti ljudi otvara prostor razmišljanju nazivaju se „umjetnošću“. Tijekom povijesti raznovrsni oblici umjetničkog izražavanja stjecali su razne nazive. Važno je prihvatiti činjenicu da čak ako se nazivi kao što su „ples“, „glazba“ ili „pjesništvo“ koriste širom svijeta, njihovo dublje značenje može biti različito od jedne do druge kulture. Stoga se svaki popis umjetničkih područja mora promatrati kao pragmatična kategorizacija, podložna stalnom razvijanju i nikad isključiva. Ovdje ne možemo navoditi cijeli popis, ali provizorni popis mogao bi uključiti: izvedbene umjetnosti (ples, drama, glazba itd.), književnost i pjesništvo, zanate, dizajn, digitalne umjetnosti, pripovijedanje (storytelling), baštinu, vizualne umjetnosti i film, medije i fotografiju. Učenike treba postupno upoznavati s umjetnošću kroz umjetničke prakse i iskustva te isticati vrijednost ne samo rezultata nego i procesa koji mu prethodi. Štoviše, kako se mnogi oblici umjetničkog stvaranja ne mogu ograničiti na samo jedno umjetničko područje, interdisciplinarna dimenzija umjetnosti i istovjetnost među raznim područjima mora biti jače naglašena u procesima odgoja i obrazovanja. Maštovitost, kreativnost i inovativnost prisutni su u svakom čovjeku te se mogu njegovati i primjenjivati. Postoji snažna povezanost između ova tri procesa. Maštovitost je obilježje ljudske inteligencije, kreativnost je primjena maštovitosti, a inovativnost zaključuje proces uporabom kritičke prosudbe u primjeni neke ideje. Bilo koji pristup umjetničkom odgoju mora kao polazište uzeti kulturu (ili kulture) kojoj učenik pripada. Izgradnja samopouzdanja ukorijenjenog u dubokom poštivanju vlastite kulture najbolje je moguće polazište za istraživanje i kasnije uvažavanje i poštivanje kulture drugih. Središnju važnost pritom dobiva priznavanje neprekidnog razvoja kulture i njezine vrijednosti u povijesnim i suvremenim kontekstima.

Umjetnički odgoj i obrazovanje trebaju biti važnim i obveznim dijelom odgoja i obrazovanja u svakoj zemlji, a što proistječe iz osnovnih međunarodnih deklaracija i konvencija

kao što su prava *Opće deklaracija o ljudskim pravima*⁵ i *Deklaracije o pravima djeteta*⁶. Obrazovni sadržaj i struktura, osim što trebaju upoznati učenika sa značajkama svake umjetnosti, trebaju također pribaviti umjetnička sredstva za komunikaciju i interakciju unutar raznovrsnih kulturnih, društvenih i povijesnih konteksta. U tom pogledu, postoje dva glavna pristupa umjetničkom odgoju (koji mogu biti korišteni istovremeno i ne treba ih razdvajati).⁷ Umjetnost se može poučavati kao zaseban nastavni predmet kroz razne vrste umjetnosti, čime se razvijaju umjetničke sposobnosti, senzibilitet i umjetnički ukus učenika, no s druge strane umjetnost se može promatrati i kao metoda učenja i poučavanja u kojoj su umjetničke i kulturne dimenzije uključene u sve školske predmete. Kao pristup, odgoj kroz umjetnost koristi razna područja umjetnosti (i prakse određene kulturne tradicije povezane s tim područjima) kao medij poučavanja svih školskih predmeta i kao način produbljivanja razumijevanja tih predmeta. Primjer za to je uporaba boja, oblika i objekata što ih nude vizualne umjetnosti i arhitektura za poučavanje predmeta kao što su fizika, biologija i geometrija; ili uporaba dramskog izraza ili glazbe kao načina poučavanja jezika; ili pak učenje pojedinih poglavlja putem audiovizualnih umjetnosti. Oslanjajući se na teoriju „mnogostrukih inteligencija“, odgoj kroz umjetnost nudi poboljšanja u nastavi i učenju u svim predmetima i za sve učenike. Da bi bio učinkovit, ovaj interdisciplinarni pristup zahtijeva promjene u metodama poučavanja, kao i u izobrazbi učitelja.

⁵ Ovi stavovi temelje se na sljedećim dokumentima o ljudskim pravima i pravima djeteta: *Opća deklaracija o ljudskim pravima*: Članak 22: „Svatko kao pripadnik društva... ima pravo na ostvarenje gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava koja su uvjet njegova dostojanstva i neometanog razvoja njegove osobnosti.“; Članak 26: „Odgoj i obrazovanje moraju biti usmjereni punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda on mora promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim grupama te podupirati djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira.“; Članak 27: Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu svoje zajednice, uživati u umjetnosti, pridonositi znanstvenom razvoju i koristiti njegove prednosti.“; Konvencija o pravima djeteta: Članak 29: „Obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema... a) punom razvoju djetetove osobnosti, nadarenosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti...“; Članak 31: Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.“

⁶ Deklaracija o pravima djeteta (engl. Declaration of Children's Rights), politički je dokument kojim se definiraju ideali i ciljevi svjetske zajednice u odnosu na pojedinačna dječja prava. Prihvaćena je na Općoj skupštini UN-a 20. XI. 1959. Nastala je na ideji zaštite univerzalnih ljudskih prava Opće deklaracije o pravima čovjeka iz 1948. i potrebi o posebnoj zaštiti djece, navedenoj prije toga u Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1924., a koja je poslije konkretizirana u Konvenciji o pravima djeteta (1989) i potvrđena Svjetskom deklaracijom o opstanku, zaštiti i razvoju djece (1990). Sastoji se od uvodne preambule i deset temeljnih članaka, u kojima se daju osnovna načela i preporuke za temeljnu zaštitu prava djeteta na slobodan, prirodan i dostojanstven život (socijalna i gospodarska skrb; zdravstvena i građanska zaštita; obrazovni i kulturni razvoj; zaštita djece s posebnim potrebama i dr.).

⁷ Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju: oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće - smjernice za umjetnički odgoj (2006.). Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu

4.2.CILJEVI UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA

U Lisabonu je 2006. godine održana *Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju*⁸ kada su usvojene *Smjernice za umjetnički odgoj* koje ističu važnost umjetničkog obrazovanja.⁹ Temeljene na raspravama tijekom i nakon *Svjetske konferencije o umjetničkom odgoju*, ove *Smjernice za umjetnički odgoj* ukazuju na ulogu umjetničkog odgoja u suočenju s potrebama stvaralaštva i kulturne svijesti 21. stoljeća. Ističu strategije koje su potrebne za uvođenje i promicanje umjetničkog odgoja u odgojno-obrazovnom okolišu. Njima se nastoji utvrditi pristupe i prepoznati primjere dobre prakse, pridonijeti boljem uzajamnom razumijevanju svih sudionika i aktera umjetničkog odgoja, kao i boljem shvaćanju njegove važnost i njegove presudne uloge u poboljšanju kvalitete odgoja. Zatim, *Smjernice* su namijenjene da posluže kao dokument, podlozan dopunama, koji naznačuje konkretne promjene i korake potrebne za uvođenje i promicanje umjetničkog odgoja u odgojno-obrazovnom okolišu (formalnom i neformalnom) te za uspostavu čvrsta okvira za buduće odluke i akcije u tom području.

Ciljevi umjetničkog obrazovanja kroz ove Smjernice ukazuju na važnost umjetničkog odgoja u izgradnji kreativnog i kulturno svjesnog društva kako bi ohrabrile suradnju u promišljanju i akciji te na temelju toga propisale neophodne financijske i kadrovske izvore koji će osigurati cjelovitije uključivanje umjetničkog odgoja u odgojno obrazovne sustave i škole. Mnogo se raspravlja o brojnim mogućim ciljevima umjetničkog odgoja. Ta rasprava otvara pitanja poput: „Poučava li se umjetnički odgoj samo radi uživanja i uvažavanja umjetničkih djela ili ga treba promatrati kao sredstvo osnaživanja učenja drugih školskih predmeta?“; „Treba li umjetnost poučavati kao samostalan predmet zbog nje same ili zbog znanja, vještina i vrednota koje iz nje mogu proistći (ili zbog obojega)?“; „Postoji li umjetnički odgoj zbog maloga broja darovitih za pojedina umjetnička područja ili zbog svih?“ To su bila središnja pitanja svih koji su sudjelovali u oblikovanju ovdje izloženog pristupa - umjetnika, učitelja, studenata i političara. Smjernice nastoje dati razumljiv odgovor na njih ističući ujedno da stvaralački i kulturni razvitak moraju biti osnovnom zadaćom odgoja.

Smjernice ukazuju na sljedeće ciljeve umjetničkog obrazovanja:

- učenicima s izraženim sklonostima i sposobnostima, talentiranim i darovitim, omogućiti stjecanje znanja, razvoj vještina i sposobnosti u različitim umjetničkim područjima te omogućiti razvoj njihovog kreativnog potencijala.

⁸ održanoj od 6. do 9. ožujka 2006. u Lisabonu

⁹ Congdon K., (2010.). *Studies in Art Education*, National Art Education Association

- osigurati sustavan način poučavanja učenika umjetničkim znanjima i vještinama, razvoj njihovih sposobnosti i stavova prema razvojnim ciklusima učenika i odgojno-obrazovnim razinama te zahtjevima i razinama složenosti kvalifikacije u umjetničkim područjima
- omogućiti razvoj kulturnog izražaja s obzirom na tradiciju i kulturnu autohtonost, nacionalno, civilizacijsko, kulturno i umjetničko okruženje
- osigurati sustavan način poučavanja učenika umjetničkim znanjima i vještinama, poticati i unapređivati njihov intelektualni, stvaralački, estetski i socijalni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima
- razvijati sposobnost doživljavanja i razumijevanja likovnih, glazbenih, dramskih i drugih djela nacionalne, europske i svjetske kulture
- razvijati sposobnost povezivanja umjetničkih djela s društvenom sredinom i povijesnim okolnostima

Godine 2010. održana je Druga svjetska konferencija o umjetničkom obrazovanju u Seoulu, čiji je središnji cilj bio preispitati i ohrabriti daljnje implementiranje *Smjernica za umjetnički odgoj*. Dokument nastao kao rezultat ove konferencije, *Akcijski plan za umjetničko obrazovanje*, trebao je dalje poslužiti kao konkretan plan koji integrira pretpostavke smjernica u tri široka cilja koji nude praktične strategije kako bi se ti ciljevi i ostvarili. Prvi je cilj osigurati umjetničkom obrazovanju temeljno i održivo mjesto u visokokvalitetnoj obnovi obrazovanja. Pritom se ističe uloga umjetnosti u uravnoteženom i sveobuhvatnom razvoju učenika. Navode se strategije kako preoblikovati obrazovne sustave i osigurati učenicima učenje putem umjetnosti. Drugim se ciljem nastoji osigurati visoka kvaliteta aktivnosti i programa umjetničkog obrazovanja, pri čemu je potrebno razviti visoke standarde za umjetničko obrazovanje koji odgovaraju lokalnim potrebama, infrastrukturi i kulturnom kontekstu. Zadnji se cilj odnosi na dobrobit cjelokupnog društva, kako bi se kroz umjetnost razvili inovativni i kreativni kapaciteti društva te se ostvarila društvena odgovornost, kohezija, kulturna raznolikost i interkulturni dijalog¹⁰. *Akcijski plan* bio je također poziv upućen zemljama članicama UN-a na uvažavanje predloženih strategija pri realizaciji potencijala umjetnosti u obrazovanju, a sve kako bi se obnovili obrazovni sustavi, postigli ključni društveni i kulturni ciljevi i kako bi u konačnici djeca, mladež i odrasli (usmjereni na cjeloživotno obrazovanje) prosperirali.

¹⁰ Congdon K., (2010.). Studies in Art Education, National Art Education Association

4.3.RAZVOJ UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA

Važnost umjetničkog odgoja i obrazovanja postaje i formalna u prvoj polovici 19. stoljeća kada likovni odgoj postaje nastavni predmet u školama. Nada Grgurić i Marijan Jakubin navode nekoliko faza razvoja likovnog odgoja tijekom 19. i 20. stoljeća: pokret za umjetnički odgoj (od oko 1875. do oko 1905.); psihologijska faza (od oko 1905. do oko 1930.); pedagojska faza (od oko 1930. do oko 1960.); sociologijska faza (od oko 1960. do danas).¹¹ Prvu fazu karakterizira industrijski razvoj koji se odrazio i na likovno obrazovanje. U tom su razdoblju likovni odgoj i obrazovanje u službi proizvodno-tehničkog obrazovanja, pa se tako otvaraju škole za umjetnost i obrt u kojima se uči kako estetski oblikovati okolinu i predmete industrijske proizvodnje.¹² Psihologijsku je fazu obilježilo uvažavanje individualnih posebnosti djece pri čemu se razvojem dječje psihologije i pojavom novih pedagoških teorija raskida s klasičnom umjetničkom tradicijom te se djeci omogućava slobodno izražavanje bez akademskih pravila. U obzir se počinje uzimati važnost likovne aktivnosti u općem razvoju djeteta. Značajan doprinos dala je i talijanska pedagoginja i liječnica Maria Montessori, koja naglašava važnost razvoja senzorne osjetljivosti, sposobnosti promatranja i estetski oblikovane okoline. Sljedeću fazu, koju autori nazivaju pedagojskom, obilježilo je djelovanje njemačke škole za arhitekturu i primijenjenu umjetnost Bauhaus (1919.–1933.). Ciljevi nastave koje je promicala ova škola bili su probuditi u djetetu tjelesne i duhovne snage, razvijati motivaciju i maštu te poticati na razmišljanje.¹³

Prva sustavnija pedagoška djela na hrvatskome jeziku pojavljuju se sredinom 19. stoljeća. 1850. godine izdano je prvo pedagoško djelo koje potpisuje hrvatski autor *Obuka malenih ili katehetika* Stjepana Ilijaševića. Pokretanjem *Napretka* (1859) te *Gojitbom i obćom učbom* (1867), pedagoškim udžbenikom za preparandije, Stjepan Novotny trajno zadužuje hrvatsku pedagogiju. Za znanstveno utemeljenje pedagogije u Hrvatskoj zaslužni su Stjepan Basariček, autor *Prve hrvatske pedagogije*, i Franjo Marković, prvi predavač pedagogije na zagrebačkom sveučilištu, čija se *Pedagogika* u rukopisu čuva u Arhivu HAZU-a u Zagrebu.

Pojam i koncept obrazovanja putem umjetnosti pojavljuje se prvi puta u knjizi *Education through Art* (1943.) povjesničara umjetnosti Herberta Reada (1893.–1968.). Read smatra da škole trebaju odgajati zdravu, senzibilnu i razboritu djecu putem umjetnosti te osloboditi

¹¹ Turković, V., Ivančević R. (2001.). Moć slike u obrazovanju, Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb

¹² Balić Šimrak A., Šverko I., Tupačić Benić, M. (2011.). Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju. Zagreb: Europski centar za sustavna i napredna istraživanja i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

¹³ Grgurić N., Jakubin M. (1996.). Vizualno - likovni odgoj i obrazovanje, Educa, Zagreb

njihove kreativne sposobnosti na jednom području, jer će se kreativnost tako prenijeti na sva ostala područja ljudskog djelovanja. Također, ističe kognitivne vrijednosti umjetnosti, a te su tvrdnje uporište dobile u suvremenoj psihologiji, pri čemu smatra da umjetnost treba dobiti središnju ulogu u obrazovanju jer je to jedini predmet koji razvija u djetetu svijest u kojoj su slika i misao te osjećaji i mišljenje povezani i ujedinjeni. Smatrao je da je tadašnje društvo odbacilo vizualni jezik i komunikaciju te neglasovni jezik, a rješenje tog problema vidi u povezivanju vizualnog i logičkog mišljenja, umjesto dotadašnje ekskluzivnosti logičkog.¹⁴

Sljedeća faza, sociologijska, počinje 1960. Godine, razdoblju u kojemu je prepoznata važnost umjetničkog i likovnog govora kao sredstva komunikacije. Pritom su Readova nastojanja i uvjerenja izvršila značajan utjecaj. Već na prvim konferencijama UNESCO-a usvojene su rezolucije o potpori umjetničkom obrazovanju. Tako je 1954. godine u Parizu službeno osnovana svjetska nevladina organizacija *International Society for Education through Art* (InSEA) čiji je utemeljitelj bio upravo Herbert Read. Organizacija i danas okuplja eminentne stručnjake i znanstvenike s područja vizualno-likovne kulture, a cilj joj je promicati suvremene oblike i metode umjetničkog obrazovanja te jačati njegovu ulogu na svim obrazovnim stupnjevima.¹⁵ InSEA ističe važnost nastave likovne umjetnosti za estetski, intelektualni, moralni i psihički razvitak djeteta, što je potvrđeno korelacijom znanja i sposobnosti stečenih u nastavi umjetnosti s drugim profesijama i strukama. InSEA od svog osnutka zagovara potpuniji vizualni odgoj djeteta radi usmjeravanja njegove inteligencije i formiranja ukusa, a likovnu umjetnost, kao i sve ostale umjetnosti, promiče kao sredstvo komunikacije i sporazumijevanja među narodima.¹⁶ Godine 1983. psiholog Howard Gardner (rođ. 1943.) objavljuje knjigu *Teorije višestruke inteligencije* u kojoj iznosi teoriju o sedam različitih vrsta inteligencije te time ukazuje na postojanje različitih sposobnosti kod učenika, odnosno, na to da svi učenici ne moraju biti jednako uspješni u školskim predmetima u kojima je naglašena logička i verbalna inteligencija. Ono što je u njegovim istraživanjima bilo relevantno za unaprjeđivanje obrazovanja jest izjednačavanje različitih oblika komunikacije, primjerice vizualne i verbalne, te uvažavanje različitih oblika izražavanja i učenja kod djece.¹⁷

Druga polovica 20. stoljeća obilježena je tehnološkim promjenama. Pritom možemo govoriti o novoj kulturnoj paradigmi, odnosno o vizualnoj kulturi, jer se vizualne poruke nalaze

¹⁴ Read H. (1943.). *Education Through Art.*, Faber and Faber, London

¹⁵ Turković, V., Ivančević R. (2001.). *Moć slike u obrazovanju*, Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb

¹⁶ Grgurić N., Jakubin M. (1996.). *Vizualno - likovni odgoj i obrazovanje*, Educa, Zagreb

¹⁷ Turković, V., Ivančević R. (2001.). *Moć slike u obrazovanju*, Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb

svuda oko nas. Zahvaljujući fotografiji, filmu, televiziji, računalima, Internetu i njihovoj širokoj dostupnosti, stvorio se vizualni jezik kao univerzalno sredstvo komunikacije. S tom novom važnosti slike počelo se postavljati pitanje njezine uloge u obrazovanju kojem se bave brojni znanstvenici iz područja psihologije, pedagogije i sociologije obrazovanja uključeni diljem svijeta u stvaranje novih strategija obrazovanja.¹⁸

Jednostrano usmjerenom intelektualističkoj školi suprotstavljeno je razvijanje i oplemenjivanje osjećajnog i voljno-djelatnog života uz pomoć umjetničkog doživljavanja i kreiranja, tj. odgajanje s pomoću umjetnosti i za umjetnost. Najvažniji doprinos pokreta afirmacija je estetskoga odgoja u nastavi (estetsko uočavanje, doživljavanje i kreiranje) te razvijanje djetetovih stvaralačkih sposobnosti.

Nedostatak umjetničkog odgoja i obrazovanja kroz umjetnost u školama 19. stoljeća primjećivali su samo rijetki pedagozi, a tek poneki su to pokušali promijeniti u praksi (Ellen Key 2000)¹⁹. Ellen Key bila je školska reformatorica koja je upozoravala da će „ubojstvo duše“ postati sindromom cjelokupnog društva te zagovornica obrazovanja kroz umjetnost kao obrazovanja u području u kojem najviše dolazi do izražaja čovjekova sloboda, kreativnost i individualnost. Kao dio šireg kulturnog pokreta koji je imao za cilj promicanje estetske kulture i demokratizaciju umjetnosti, *Pokret za umjetnički odgoj*²⁰ imao je korijene u Engleskoj, a razvoj i recepciju u Njemačkoj.

Daljnji korak bio je pokušaj popularizacije i demokratizacije umjetnosti. Tu su važnu ulogu imali Ferdinand Avenarius (1856.-1923.) i Alfred Lichtwark (1852.- 1914.). U svrhu približavanja umjetnosti širokim slojevima građanstva Avenarius je 1887. pokrenuo časopis *Kunstwart* u kojemu po povoljnoj cijeni objavljuje mape s reprodukcijama umjetničkih djela. Iste godine Lichtwark drži predavanje o obrazovanju o umjetnosti u školi. Uz učiteljsku službu Lichtwark se usavršava u povijesti umjetnosti te od 1889. vodi hamburški muzej Kunsthalle. Muzej je smatrao ne samo zbirkom umjetnina već i mjestom obrazovanja. Priređivao je vježbe promatranja djela. Pobudio je zanimanje i okupio širok krug učitelja te je u Hamburgu 1896. godine osnovano „Učiteljsko društvo za njegovanje umjetničkog obrazovanja u školi“. Njegovom najvećom zaslugom smatra se organizacija triju savjetovanja o umjetničkom odgoju. U Dresdenu se 1901. raspravljalo se o nastavi crtanja i likovnoj umjetnosti, 1903. u Weimeru o

¹⁸ Turković, M. (2013). Mjesto srednjoškolskog predmeta Likovna umjetnost u obrazovnom sustavu RH. Analiza satnice i nastavnog plana i programa. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti. [mentor Dulibić, Frano]

¹⁹ Key, E. (2000.). *Stoljeće djeteta*, Educa, Zagreb

²⁰ Isto.

jeziku i književnosti, a 1905. u Hamburgu o glazbi i gimnastici. Pokret za umjetnički odgoj ipak nije previše ugrozio „glavne predmete“ i njegova snaga slabi nakon Prvog svjetskog rata, a njegove se pedagoške tekovine mogu prepoznati u daljnjim koncepcijama reformne pedagogije²¹. *Pokret za umjetnički odgoj* je, uz kreativne impulse pedagoškoj praksi te napose nastavi crtanja, afirmirao dječje stvaralaštvo. Talijanski povijesničar umjetnosti Corrado Ricci (1858.-1934.) već osamdesetih godina 19. stoljeća proučava dječje crteže. Izložbe dječjih likovnih radova postaju sve širom pojavom.

²¹ Key. E. (2001.). *Stoljeće djeteta*, Educa, Zagreb

5. ZAKONODAVNI OKVIR OBAVEZNOG ŠKOLSTVA I UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA U RH

Pregled zakona o obveznom osnovnom školstvu u Hrvatskoj od 1945. do 2016. godine započinje godinom 1946. Naime, Sabor Republike Hrvatske 30. listopada 1946. godine prihvatio je *Zakon o obveznom sedmogodišnjem školovanju*. Sedmogodišnje se školovanje u praksi ostvarivalo na dva načina: postupnim prerastanjem četverogodišnjih škola u sedmogodišnje i transformiranjem nižih gimnazija te njihovim spajanjem s četverogodišnjim školama u sedmogodišnje. Taj drugi način izazivao je dosta otpora u gradovima. Naime, građani su ukidanje nižih gimnazija doživljavali kao regresiju jer je nastavak školovanja nakon sedmogodišnjih škola bio ograničen.²²

Idući zakon o obveznom osnovnom školstvu donesen je 1951. godine pod naslovom *Zakon o narodnim školama*. Taj Zakon unio je velike promjene u hrvatsko osnovno školstvo, budući da je tim *Zakonom o narodnim školama* proglašena obveznom opća osmogodišnja škola, koja se ostvaruje u osmogodišnjoj, šestogodišnjoj i četverogodišnjoj školi i u četiri razreda niže gimnazije, s perspektivom da sve postanu osmogodišnje. Za potrebe transformirane osmogodišnje škole u nekoliko su navrata bili donošeni nastavni planovi i programi: 1952. godine objavljen je *Nastavni plan i program za šestogodišnje škole*, a 1954. /5. godine na snagu je stupio *Nastavni plan i program za četverogodišnje, šestogodišnje, niže razrede gimnazije i osnovnu školu*.²³

Zakon o osnovnoj školi iz 1959. godine naslijedio je prijašnji Zakon od 26. studenog 1951. godine. *Savezna narodna skupština* drugog saziva u mjesecu svibnju 1953. godine imenuje *Komisiju za reformu školstva*, ali zbog istjecanja mandata Skupštini ta Komisija nije ni započela svoj rad. Zato *Savezna narodna skupština* trećeg saziva 16. prosinca 1954. opet imenuje *Komisiju za reformu školstva* koja je radila kao *Komisija Odbora za prosvjetu Saveznog vijeća*. Nakon tri godine rada, zbog složenosti stanja u školstvu, Komisija je 1958. godine izradila *Prijedlog sistema obrazovanja i odgoja u FNRJ*. Na osnovu tog Prijedloga izrađen je *Opći zakon o školstvu* u kojem član 6. glasi: „Svi građani od 7 do 15 godina dužni su pohađati os-

²² Munjiza, E., Lukaš, M.(2006.). Pedagoško-psihološko osposobljavanje učitelja u visokoškolskim ustanovama, *Odgojne znanosti* Vol. 8, br. 2, 363.-364.

²³ ISTO, 364.

novnu školu. Obvezno školovanje traje osam godina.“ U koncipiranju nove osnovne škole istaknute su tri bitne odrednice: obvezna, općeobrazovna i jedinstvena za dječake i djevojčice grada i sela. Tako se 1959. godine u SR Hrvatskoj izdaje *Zakon o osnovnoj školi* u kojem je unutarnja organizacijska struktura ponešto izmijenjena, tako da ona glasi: „U prva četiri razreda osnovne škole nastavu izvodi razredni nastavnik, a u ostalim razredima osnovne škole nastavu u pravilu izvode predmetni nastavnici.“(član 35.)^{24 25}

Zakon o osnovnoj školi iz 1964. godine objavljen u Narodnim novinama u Zagrebu sljedeći je zakon o osnovnom školstvu. U moru zakonskih propisa i odredbi, nastavnih planova i programa, ovaj se Zakon ističe posebice zbog uvođenja službe pedagoga u rad osnovnih škola. U *Zakonu o osnovnoj školi* objavljenom 1964. godine stoji da "...u svrhu što uspješnijeg ostvarivanja odgojno-obrazovnih zadataka škole, proučavanja i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada i radi pomaganja direktoru škole u provođenju instruktivno-pedagoških zadataka škola treba uključiti pedagoga."²⁶

Godina 1974. po mnogočemu je značajna u povijesti Hrvatske. Ustav iz 1974. godine, označio je krajnji iskaz demokratizacije i liberalizacije koju je SFRJ mogla postići, a KPJ mogla dopustiti, a da ne kompromitira svoju ideološku pravocrtost te da na poseban način pod kontrolom drži cjelokupno društvo. Ova godina značajna je i zbog izdavanja *Zakona o osnovnoj školi* (NN 14/1974) koji se uklopio u reformske struje koje su vladale hrvatskim (donekle i jugoslavenskim) školstvom onoga vremena. Ovaj Zakon stupa na snagu u vrijeme kada Stipe Šušvar postaje sekretar za kulturu SR Hrvatske, a u to vrijeme dolazi i do popularne „Šušvarove reforme školstva“. Dakle, možemo reći da je 1974. izvedena reforma cjelokupnog školstva. U osnovnu školu uvedeni su različiti oblici nastave (redovna, produžna, dopunska, dodatna, izborna, fakultativna i drugo), slobodne aktivnosti učenika, ueničke organizacije i uenička društva. Osnovne škole bile su organizirane kao samostalne osnovne škole s uenicima od I. do VIII. razreda; centralne (matične) škole su razvijene osnovne škole (od I. do VIII. razreda u čijem su sastavu manje razvijene područne škole s uenicima od I. do IV. razreda, ali i s uenicima od I. do VIII. razreda.); područne škole i male škole najčešće s četiri početna razreda, dok stariji uenici pohađaju nastavu u centralnoj školi. Umjetničke aktivnosti ovim se zakonom prvi

²⁴ Poljak, V. (1988.). Povijesna analiza unutarnje reforme osnovne škole, Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

²⁵ Zakon o osnovnoj školi, Narodne novine br. 32/59

²⁶ http://pedagogija.skretnica.com/pub/marko/koncepcija_rpd.pdf (16. 09. 2013.)

puta reguliraju formalno kao slobodne aktivnosti koje učenici mogu ili ne moraju odabrati u sklopu svog obaveznog obrazovanja.

Zakon koji slijedi donesen je 1979. godine, a stupa na snagu 1980. godine. Riječ je o *Zakonu o odgoju i osnovnom obrazovanju* kojeg je proglasio Sabor SR Hrvatske na sjednici *Vijeća udruženog rada, Društveno-političkog vijeća, Zajedničke skupština odgoja i obrazovanja SR Hrvatske i Skupštine saveza zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta Hrvatske* na sjednici 25. i 26. prosinca 1979. godine. Zakon je izdan u Narodnim novinama br. 59/1980. Što se tiče pojedinih sastavnica ovog Zakona, važno je izdvojiti čl. 1. koji navodi da je *Odgoj i osnovno obrazovanje dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sistema, a obuhvaća: predškolski odgoj, odgoj i obvezno osnovno obrazovanje i druge oblike odgoja i obrazovanja djece i omladine, opismenjavanje i osnovno obrazovanje odraslih.*²⁷ Odgoj i osnovno obrazovanje promatraju se kao djelatnosti od posebnog društvenog interesa. Godine 1980., učenici s teškoćama počeli su se uključivati u redovne škole. Od tada je obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju sastavni dio školskog sustava Republike Hrvatske.²⁸

U Republici Hrvatskoj djelatnost umjetničkog obrazovanja u javnim ustanovama uređuje *Zakon o umjetničkom obrazovanju*²⁹. Javne ustanove koje obavljaju djelatnost umjetničkog obrazovanja su umjetničke škole, akademije i druge javne ustanove. Dio djelatnosti umjetničkog obrazovanja vezan za kurikule u primijenjenom strukovnom umjetničkom obrazovanju ostvaruje se prema *Zakonu o strukovnom obrazovanju*³⁰.

Sustav obrazovanja danas počinje s predškolskim ustanovama koje obuhvaćaju dječje vrtiće lokalne samouprave i privatne dječje vrtiće (fizičkih osoba, vjerskih zajednica i udruga) te ustanove u kojima se provode programi predškole i kraći programi kao što su knjižnice, različite udruge i osnovne škole. Dječji vrtići zaduženi su za cjelodnevni ili kraći program odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece od navršenih šest mjeseci do polaska u školu. Djeca s navršenih šest i pol godina kreću s obaveznim primarnim

²⁷ Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju, Narodne novine, br. 59/80

²⁸ Obrazovne politike za učenike u riziku i učenike s poteškoćama u razvoju u jugoistočnoj Europi, (2007.). – Hrvatska organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), Pariz

²⁹ Zakon o umjetničkom obrazovanju; Umjetničko je obrazovanje u Republici Hrvatskoj dostupno svakome pod jednakim uvjetima bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob, prema njegovim sposobnostima. Djeca državljana država članica Europske unije imaju pravo na pristup umjetničkom obrazovanju pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani, te se upisuju u ustanove za umjetničko obrazovanje u Republici Hrvatskoj pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani; Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/516/Zakon-o-umjetni%C4%8Dkom-obrazovanju>; Preuzeto 12.siječnja 2017. 00.53 sati

³⁰ ZOSO; Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/383/Zakon-o-strukovnom-obrazovanju>; 11. siječnja 2017. godine, 23.54 sati

obrazovanjem koje traje osam godina. Za one starije od petnaest godina koji nisu završili osnovnu školu postoji sustav osnovnog obrazovanja za odrasle. Nakon završene osnovne škole moguće je nastaviti školovanje u neobveznim srednjim školama (sekundarno obrazovanje), koje se s obzirom na nastavni plan i program dijele na gimnazije te strukovne (tehničke, industrijske, obrtničke) i umjetničke (glazbene, plesne, likovne) škole. Gimnazije imaju općeobrazovni nastavni program, traju četiri godine i završavaju obveznim završnim ispitom – državnim maturom. Školovanje u strukovnim i umjetničkim školama može trajati od jedne do pet godina. Od 2010. godine uspjeh na državnoj maturi temelj je upisa na visokoškolske ustanove. Osim srednjih škola postoje i programi osposobljavanja za rad u struci te škole za obrazovanje odraslih. Pohađanje osnovnih i srednjih državnih škola besplatno je.

Visoko obrazovanje provodi se na visokim učilištima kroz sveučilišne i stručne studije. Svi studijski programi u Republici Hrvatskoj usklađeni su do 2005. sa zahtjevima *Bolonjskog procesa*³¹. Hrvatska je potpisala Bolonjsku deklaraciju 2001. godine, a 2003. godine, donijet je *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*³² koji počiva na bolonjskim načelima. Godine 2005./2006. studijski programi usklađeni su s ciljevima *Bolonjske deklaracije* te je upisana prva generacija studenata u novi sustav visokog obrazovanja. Implementacija ciljeva Bolonjske deklaracije službeno je zaključena 2010. godine, no proces intenzivnog zajedničkog unapređivanja visokog obrazovanja u Europi nastavlja se do 2020. godine. Smjernice razvoja visokog obrazovanja do 2020. godine izložene su u dokumentu *The EU and the Bologna Process shared goals, shared commitments*³³ (2012). Sveučilišni studij osposobljava studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu. Sveučilišni studiji ustrojavaju se i izvode na sveučilištu koje obuhvaća više fakulteta, a prema stupnju mogu biti preddiplomski, diplomski i poslijediplomski. Nakon završenoga preddiplomskog studija u trajanju od tri do četiri godine stječe se titula sveučilišnog prvostupnika (univ. bacc.), a nakon jednogodišnjega ili dvogodišnjega diplomskog studija titula magistra (mag.). Poslijediplomski sveučilišni studij traje tri godine, a završava javnom obranom

³¹ Pojam Bolonjski proces podrazumijeva reformu visokog obrazovanja u kojoj danas sudjeluje 46 europskih zemalja. Cilj je tog procesa povećati konkurentnost i kvalitetu europskog visokog obrazovanja u odnosu na ostale razvijene zemlje. To se želi postići stvaranjem jedinstvenog europskog visokoobrazovnog prostora (European Higher Education Area – EHEA). Bolonjski proces počinje donošenjem Bolonjske deklaracije u rujnu 1999. u Bolonji na sastanku ministara 29 europskih zemalja. Tim je povodom objavljena Bolonjska deklaracija koja postavlja temeljne ciljeve Bolonjskoga procesa.

³² *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*; Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>; preuzeto 26. rujna 2017. godine 11.33 sati

³³ The EU and the Bologna Process shared goals, shared commitments ; Dostupno na: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/bologna-goals_en.pdf, preuzeto 26. rujna 2017. godine, 13.05 sati

doktorskog rada, kad se stječe akademski stupanj doktora znanosti (dr. sc.), odnosno doktora umjetnosti (dr. art.). Stručni studiji pružaju studentima znanje i vještine koje mu omogućuju obavljanje stručnih zanimanja. Stručni studiji, u trajanju dvije do tri godine, provode se na visokoj školi ili veleučilištu, a mogu se provoditi i na sveučilištu; njihovim se završetkom stječe titula stručnog prvostupnika (bacc.). Veleučilišta ili visoke škole mogu organizirati specijalistički diplomski stručni studij u trajanju od jedne do dvije godine za osobe koje su završile stručni studij ili preddiplomski sveučilišni studij, a njime se stječe titula stručnog specijalista (struč. spec.). Sveučilište može organizirati i poslijediplomski specijalistički studij u trajanju od jedne do dvije godine, kojim se stječe zvanje sveučilišnog specijalista uz naznaku struke (univ. spec.).

Umjetničko obrazovanje namijenjeno je djeci i mladim osobama s izraženim interesom i sposobnostima za izražavanje u okviru određenoga umjetničkoga polja: vizualnoj umjetnosti i dizajnu, glazbenoj umjetnosti, filmskoj i medijskoj umjetnosti, dramskoj umjetnosti te umjetnosti pokreta i plesa. Sveučilište u Zagrebu danas je najveće u zemlji i obuhvaća trideset fakulteta, tri akademije i sveučilišne centre. Uz Zagrebačko u Hrvatskoj djeluju još sveučilišta u Dubrovniku, Puli, Rijeci, Osijeku, Splitu i Zadru te Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu. Ukupno danas djeluje devedeset javnih visokih učilišta i trideset i dva privatna visoka učilišta. Najveći broj studenata, njih 67,5%, studira sveučilišni studij na fakultetima.³⁴

³⁴ <https://mzo.hr/> Preuzeto 6.4.2017.

6. DRUŠTVENI I POLITIČKI KONTEKST RAZVOJA OBRAZOVANJA KROZ UMJETNOST U ANALIZIRANOM PERIODU

6.1. RAZDOBLJE OD 1945. DO PEDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA

Nakon četiri duge godine Drugoga svjetskog rata, Jugoslavenska armija ušla je u Grad Zagreb i bez borbe 8. svibnja 1945. uspostavila novu vlast. 29.11.1945. godine uspostavljena je Federativna Narodna Republika Jugoslavija. Nakon odlaska agresora iz glavnog grada, život se počeo normalizirati, organizirane su radne akcije, a već je 21. i 22. svibnja krenula nastava u stručnim školama, kao i na Muzičkoj akademiji³⁵. Za srednjoškolce koji su kao partizani ili zbog drugih ratnih okolnosti izgubili godinu ili više godina školovanja, osnovana je Državna partizanska gimnazija „Maršal Tito“. Intenziviranom nastavom i pomoćnim tečajevima u jednoj se godini završavalo po dva razreda.

Od 1941. - 1945. škole rade u teškim ratnim uvjetima. Radile su državne pučke škole i opće niže srednje škole. U vrijeme Drugog svjetskog rata u razdoblju od 1942. do 1945. godine u Zagrebu je djelovala Umjetnička škola Ustaške mladeži³⁶. Prvu inicijativu za početak aktivnosti, koje su kasnije dovele do osnivanja Umjetničke škole, dao je pjesnik Vinko Kos koji je negdje početkom 1942. godine izjavio da bi trebalo potaknuti okupljanje djece i mladeži i približiti im književnu, kazališnu i glazbenu umjetnost. Vinko Kos dao je i prostor u Masarykovej, a kasnije je Grad Zagreb ustupio prostor za korištenje na Zrinjevcu. Školu je ukupno pohađalo 1700 učenika, a škola je raspolagala s osam glasovira, kompletom instrumenata za tamburaški zbor i za orkestar harmonika, mnogobrojnim puhačkim instrumentima, raspolagala je i s alatom za ručni rad, ali isto tako i za ostale predmete likovnog odgoja (fotografija, keramika, slikarstvo, kiparstvo). U rujnu 1943. godine otvorena je knjižnica Umjetničke škole koja je raspolagala s nekoliko stotina knjiga za djecu i mlade. Škola je tako sastavila dječje kazališne grupe, limeni orkestar, školski orkestar, orkestar ručnih harmonika, orkestar usnih harmonika, tamburaški zbor, orkestar madolinista, pjevački zbor, fanfare, mariontesko kazalište.

Čitavo međuratno razdoblje nosi obilježje borbe učitelja za reformu i modernizaciju škole i nastave. No, država koja čvrsto drži svu vlast u svim sferama života, to čini i u školstvu.

³⁵ Goldstein I., Hutinec G. (2013.). *Povijest Grada Zagreba*, Knjiga 2. 20. i 21. stoljeće, Novi Liber, Zagreb

³⁶ Perharić B., Stanišić T. (1995.). *Umjetnička škola 1942.-1945. U Zagrebu*, Prijateljstvo, Zagreb

Ipak, u ovom razdoblju po prvi put dolazi do ozakonjenja osmogodišnje školske obveze, prosvjetni radnici iznose niz reformskih prijedloga, itd. Iduća povijesna epizoda odnosi se na početak Drugog svjetskog rata. Ova etapa donijela je hrvatskom prostoru mnoge poteškoće, previranja i nemire. Govorimo li o školstvu u NDH, neizostavno je spomenuti Ministarstvo nastave (1941. – 1942.) i Ministarstvo narodne prosvjete (1942. – 1945.). Ministarstvo nastave osnovano je u Zagrebu Zakonskom odredbom o državnoj vladi NDH od 24. lipnja 1941. (NN 59/1941). Preimenovano je odredbom o vladi od 9. listopada 1942. u Ministarstvo narodne prosvjete (NN 229/1942). U njemu su 20. listopada 1942. uspostavljena glavna ravnateljstva: za nastavu, za opće narodno prosvjećivanje i za promidžbu. Ustroj im je razrađen u veljači 1943., a stupio je na snagu 28. travnja (NN 96/1943). Poslovi promidžbe izlučeni su 12. listopada 1943. i pridodani Predsjedništvu Vlade (NN 233/1943). Glavna ravnateljstva za nastavu i opće narodno prosvjećivanje, osnovana 20. listopada 1942. godine, ukinuta su 17. prosinca 1943. (NN 288/1943), te su ponovno osnovani odjeli. U djelokrug Ministarstva ubrajalo se pučko, srednje i visoko školstvo, znanstveni zavodi, muzeji, kongresi, umjetnička i književna društva, književnost, umjetnost, kazališta, Državni arhiv, Sveučilišna nacionalna biblioteka, HAZU, pučka sveučilišta, prosvjetni savezi i društva, širenje prosvjete i pismenosti, prosvjetno djelovanje među Hrvatima u inozemstvu, promidžba (nadzor novinstva i proizvodnje filmova, dozvole za rad filmskih poduzeća, snimanje u promidžbene svrhe i sl.).³⁷

Nastavni programi nakon 1945. godine obilježeni su situacijom nakon Drugog svjetskog rata (1939.–1945.) te su na mnogim mjestima ideološki obojeni što je ponajprije utjecalo na sadržaje nastavnih predmeta i naglasak na određenim temama. S obzirom da je u to vrijeme srednja škola trajala osam razreda, dijelila se na više i niže razrede, a takvo je ustrojstvo trajalo do pedesetih godina 20. stoljeća, kada se osnovna i srednja škola razdvajaju. Savezno Ministarstvo prosvjete Demokratske Federativne Jugoslavije u Beogradu potpisalo je 11. listopada 1945. godine *Nastavni plan i program za gimnazije za školsku godinu 1945./46.*³⁸ koji stupa na snagu na cijelom području Federativne Jugoslavije. Nastavnim planom i programom i projektom Uredbe o srednjoj školi predviđena je sedmogodišnja srednja škola s tri niža i četiri viša razreda. Međutim s obzirom na kakvoću i količinu znanja s kojim omladina ulazi u školu u poslijeratnom razdoblju, postepeno se prelazilo na sedmogodišnje školovanje, tako da je Ministarstvo prosvjete tom prijelaznom razdoblju svake godine davalo upute za dotičnu školsku godinu. Kroz to razdoblje škola ima osam razreda. U gimnazijama su djeca

³⁷ Šetka V. (2006.). Osnovna škola u Hrvatskoj od 1945. do 1990.

³⁸ Ministarstvo prosvjete federalne hrvatske, Nastavni plan i program za gimnazije i klasične gimnazije za školsku godinu 1942.-1945. (1945.). Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb

učila predmet pod nazivom *Crtanje* po dva sata tjedno u prvom, drugom, trećem i četvrtom razredu, dok su u petom, šestom i sedmom razredu razredu crtanje imali po jedan sat tjedno. U osmom razredu nisu imali niti jedan sat crtanja. Pjevanje je s druge strane bilo obavezno dva puta tjedno u prvom i drugom razredu, dok je u trećem, četvrtom, petom, šestom i sedmom razredu bilo obavezno jednom tjedno. U osmom razredu nije bilo satova pjevanja.

Već sljedeći *Nastavni plan i program za gimnazije* iz 1948. godine donosi promjene³⁹. Srednja škola se tada dijelila na nižu, koja je obuhvaćala prva tri razreda, te na višu gimnaziju, koja je obuhvaćala razrede od četvrtog do osmog. Po ovom se programu nastava povijesti umjetnosti poučava od četvrtog razreda u sklopu predmeta *Crtanje*, odnosno, učenici su se upoznivali sa značajkama umjetničkih stilova do šestog razreda, a u sedmom i osmom razredu taj predmet više nemaju.

Na temelju usvojenog općega petogodišnjeg plana razvitka FNRJ (1947-1952)⁴⁰ donesen je petogodišnji plan razvitka svih republika. Gradski narodni odbor Grada Zagreba je na osnovi toga plana donio i vrlo detaljan plan razvoja grada, rekonstrukciju privrednog, kulturnog i društvenog života u duhu nove društvene stvarnosti, koja će omogućiti njegov pravilan i brz razvitak. Predviđalo se potpuno iskorjenjivanje nepismenosti i podizanja razine općeg obrazovanja stanovništva.

1948. godine FNRJ raskida odnose sa SSSR-om te se zemlja počinje otvarati prema zapadnim civilizacijskim tokovima, što početkom pedesetih posebice utječe na mijenjanje političke, društvene i kulturne klime u Jugoslaviji. Početkom pedesetih godina u umjetnosti započinje doba modernizacije i općeg prihvaćanja novih ideja i struja. Kultura je postajala supstitut politike, a borba za slobode u umjetnosti i kulturi bila je svojevrsni nadomjestak za opće slobode u cjelokupnom društvenom životu. U jesen 1945. godine generacija hrvatskih književnika pokrenula je časopis *Republika*, 1946. godine osniva se *Jadran film*, poduzeće za proizvodnju filmova⁴¹, a u lipnju 1952. godine pojavio se mjesečnik *Krugovi*, glasilo nove generacije hrvatskih mladih pisaca⁴². U poslijeratnim nastojanjima za demokratizaciju glazbene umjetnosti, osnivaju se brojna kulturno-umjetnička društva sa zborom i plesnim sekcijama, osniva se Hrvatsko društvo glazbenih skladatelja. Nakon Drugog svjetskog rata umnogostručuju se potrebe za

³⁹ Ministarstvo prosvjete Federalne Hrvatske, *Nastavni plan i program za gimnazije i klasične gimnazije* (1945.). Zagreb: izdanje nakladnog zavoda Hrvatske; Dokument je pohranjen u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu.

⁴⁰ Goldstein I., Hutinec G. (2013.). *Povijest Grada Zagreba*, Knjiga 2. 20. i 21. stoljeće, Novi Liber, Zagreb

⁴¹ Isto

⁴² Isto

izobrazbom stručnih kadrova. Osnivaju se mnogobrojne stručne škole, a na tada jedinom hrvatskom Sveučilištu u Zagrebu, u prvim poslijeratnim godinama ubrzano raste broj studenata. Prije rata Sveučilište je brojalo 7143 studenata, dok generacija 1948./1949. broji povećanje od 107% odnosno 14807 studenata.⁴³

6.2.RAZDOBLJE OD PEDESETIH DO ŠEZDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA

Početak pedesetih godina sve se više govori o reformi čitavog odgojno-obrazovnog sustava, a posebno osnovnog školstva te će u ovom poglavlju biti prikazani tabelarni prikazi ustrojstva nastavnog plana na kojem počiva današnji obrazovni sustav. U ovo vrijeme dolazi do pokušaja eksperimentiranja sa grupnim radom, slobodnim aktivnostima, individualizacijom i slično, no cijeli je period okarakteriziran stalnim pokušajima uspostave odgovarajućeg obrazovnog sistema.

U NR Hrvatskoj u ovo vrijeme postojali su sljedeći oblici obveznog školovanja: osmogodišnja škola, osnovna škola sa šest razreda, osnovna škola sa pet razreda i produženim tečajem, osnovna škola sa četiri razreda i dva produžena tečaja i gimnazija od I. do IV. razreda. U skladu s ovim informacijama, pomoću tablice prikazat ću nastavni plan iz 1950. godine.⁴⁴

⁴³ Isto

⁴⁴ Nastavni plan i program za osmogodišnje škole i niže razrede gimnazija, osnovne škole i produžene tečajeve, Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske, Zagreb, 1950.

Tablica 1.

Osmogodišnja škola	Razred							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Osnovna škola	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	-	-
Gimnazija	-	-	-	-	I.	II.	III.	IV.
Hrvatski ili srpski jezik	9	10	6	7	6	5	5	5
Strani jezik	-	-	-	-	3	3	3	3
Povijest	-	-	2	2	2	3	3	3
Zemljopis	-	-	2	2	2	3	2	2
Prirodopis	-	-	2	3	3	3	2	-
Matematika	6	6	6	6	4	4	4	4
Fizika	-	-	-	-	-	-	3	3
Kemija	-	-	-	-	-	-	-	4
Crtanje	1	1	1	1	2	2	2	2
Lijepo pisanje	-	1	1	1	-	-	-	-
Pjevanje	1	1	1	1	2	1	1	1
Tjelesno vježbanje	1	1	1	1	1	2	2	2
Svega:	18	20	22	24	25	26	27	29
Zborno pjevanje	-	-	-	-	2	2	2	2

Predmet pod nazivom *Zborno pjevanje* i pripadajuće stavke vrijedili su samo za učenike koje je odredio nastavnik pjevanja.⁴⁵

⁴⁵ Nastavni plan i program za osmogodišnje škole i niže razrede gimnazija, osnovne škole i produžene tečajeve, Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske, Zagreb, 1950.

Osim ovog nastavnog plana, postojao je i plan za osnovne škole u kojima je jedan učitelj radio u dva razreda. Taj plan prikazan je u idućoj tablici⁴⁶:

Tablica 2.

Osnovna škola	I.	II.	III.	IV.
Hrvatski ili srpski jezik	8	8	6	6
Povijest	-	-	1	2
Zemljopis	-	-	2	2
Prirodopis	-	-	2	2
Matematika	5	5	5	5
Crtanje	1	1	1	1
Lijepo pisanje	-	1	1	-
Pjevanje	1/2	½	½	½
Tjelesno vježbanje	1/2	½	½	½
Svega:	15	16	19	19

Godina 1954. sljedeća je značajna u povijesti nastavnih planova i programa koji su vrijedili na teritoriju ondašnje NR Hrvatske. Ovaj dokument izdan je od strane Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske, a nosi naziv „Nastavni plan i program za narodne četverogodišnje i šestogodišnje škole i niže razrede osmogodišnjih škola“. Dan donošenja odluke Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu broj 7514-1954 bio je 16. srpnja, a dokument stupa na snagu 01. rujna 1954. godine u svim četverogodišnjim i šestogodišnjim školama i nižim razredima osmogodišnjih škola.⁴⁷

⁴⁶ Isto

⁴⁷ Nastavni plan i program za narodne četverogodišnje i šestogodišnje škole i niže razrede osmogodišnjih škola, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske, Zagreb, 1954.

Tablica 3.

Četverogodišnja škola	Razred					
	I.	II.	III.	IV.	-	-
Šestogodišnja škola	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Osmogodišnja škola	I.	II.	III.	IV.	-	-
Hrvatski ili srpski jezik	6	6	5	5	5	5
Upoznavanje prirode i društva	3	3	4	5	4	4
Povijest	-	-	-	-	3	3
Zemljopis	-	-	-	-	2	2
Matematika	5	5	5	5	4	4
Ručni rad i domaćinstvo	1	2	2	2	2	2
Crtanje	1	1	1	1	1	1
Pjevanje	2/2	2/2	1	1	1	1
Fizički odgoj	4/2	4/2	2	2	2	2
Svega:	19	20	20	21	24	24
Društveni i moralni odgoj Slobodne aktivnosti						
Neobavezni predmeti:						
Strani jezik	-	-	-	-	2	2
Zborno pjevanje	-	-	-	-	1	1

Broj sati za *Društveni i moralni odgoj* i *Slobodne aktivnosti* nije planom propisan, jer te satove određuje svaka škola prema svojim mogućnostima i potrebama.⁴⁸

Iz ovog nastavnog plana je vidljiv pad broja tjednih sati u većini razreda. Jednak broj zadržao se u II. razredu, dakle, riječ je o 20 nastavnih sati tjedno, a broj se povećao sam u I. razredu gdje je, umjesto dotadašnjih 18 sati, broj povećan na 19. Svi ostali razredi bilježe pad.

⁴⁸ Nastavni plan i program za narodne četverogodišnje i šestogodišnje škole i niže razrede osmogodišnjih škola, (1954.). Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske, Zagreb

Možemo zaključiti da je u pedagoškoj znanosti, ali i učiteljskoj praksi zavladao mišljenje da su učenici da tada ipak bili preopterećeni brojem nastavnih sati. S druge strane, uvode se *Slobodne aktivnosti* i *Društveni i moralni odgoj*, čiji broj sati planom nije predviđen, pa se na ovaj način ostavlja veći prostor slobodnom djelovanju učitelja. Uvodi se predmet *Ručni rad i domaćinstvo*, *Tjelesno vježbanje* postaje *Fizički odgoj*. Osim ovoga, po prvi put nailazimo i na *Neobavezne predmete*, a u tu skupinu spadaju: *Strani jezik* i *Zborno pjevanje*.

Sljedeće strukturiranje osnovnog školstva dogodilo se 1959. godine. Taj odgojno-obrazovni dokument (nastavni plan i program) donosi Savjet za prosvjetu NR Hrvatske na sjednici 28. prosinca 1959. godine, pod brojem 4839/1-1959. Ujedno, tablični prikaz koji slijedi prenesen je iz knjige Osnovna škola - Odgojno obrazovna struktura (1960.), a predstavlja nastavni plan koji je donesen 1959. godine, a vrijedi za godinu 1960/1961.⁴⁹ Ovaj dokument iz 1959. godine postaje prvi hrvatski unificiran program odgojno-obrazovnog rada osnovne škole u SR Hrvatskoj kojom su ujedno dokinuti svi prijelazni oblici osnovnoškolskog školovanja.⁵⁰ 1958. godine donijet je opći zakon o školstvu kojim je ozakonjeno obavezno školovanje za svu djecu od sedme do petnaeste godine u osnovnoj osmogodišnjoj školi.

Tablica 4.

Predmeti	Razredi							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Materinski jezik	6	6	6	5	5	4	4	4
Strani jezik	-	-	-	(3)	3	3	3	3
Upoznavanje prirode i društva	3	3	4	-	-	-	-	-
Poznavanje prirode	-	-	-	3	3	-	-	-
Biologija	-	-	-	-	-	-	2	2
Kemija	-	-	-	-	-	-	2	2
Fizika	-	-	-	-	-	-	2	2

⁴⁹ Osnovna škola. Odgojno obrazovna struktura. (1960.). Školska knjiga, Zagreb

⁵⁰ Poljak, V. (1988.). Povijesna analiza unutarnje reforme osnovne škole, Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

Poznavanje društva	-	-	-	3	3	-	-	-
Geografija	-	-	-	-	-	2	2	2
Historija	-	-	-	-	-	2	2	2
Osnove društveno-moralnog odgoja	-	-	-	-	-	-	-	1
Matematika	4	4	4	4	4	4	4	3
Tehnički odgoj	-	-	-	-	-	2	2	2
Fizički odgoj	6/2	6/2	6/2	3	3	3	3	3
Likovni odgoj	3	3	3	2	2	2	2	2
Muzički odgoj	4/2	4/2	4/2	2	2	2	2	2
Domaćinstvo	-	-	-	-	-	1	1	1
Broj nastavnih sati tjedno	21	21	22	22 (25)	25	28	31	31
Dodatna odgojno-obrazovna djelatnost	2-3	2-3	2-3	2-3	2-3	2-3	2	2
Slobodne aktivnosti	-	-	-	4-5	4-5	4-5	4-5	4-5
Ukupan broj sati tjedno	23/24	23/24	24/26	28/39 31/33	31/33	34/36	37/38	37/38

Što se tiče promjena koje unio ovaj dokument, a vezano uz umjetničko obrazovanje, predmet kojemu je posvećeno najviše nastavnih sati postaje *Materinski jezik*, dok predmet pod nazivom *Strani jezik* ulazi u skupinu obaveznih predmeta i počinje se učiti u IV. razredu, ali nije obavezan, škola ga može uvesti ako za to postoje mogućnosti. Od V. do VIII. razreda strani jezik je obavezan. Sljedeća novost je ta da predmet *Osnove društveno-moralnog odgoja* više nije u grupi sa slobodnim aktivnostima, nego postaje obavezan predmet i uči se samo u VIII. razredu i to jedan sat tjedno. *Matematika* je i dalje jedan od najzastupljenijih predmeta, *Tehnički*

odgoj se pojavljuje po prvi put *Likovni odgoj* zamijenjuje *Crtanje*, a *Muzički odgoj* *Pjevanje*. Predmet koji se prije zvao *Ručni rad i domaćinstvo* sad se nalazi pod imenom *Domaćinstvo*. Planom je predviđena i dodatna odgojno-obrazovna djelatnost i slobodne aktivnosti, a ukupan tjedni broj sati je značajno povećan u odnosu na prijašnja razdoblja. Uzmemo li u obzir plan iz 1955. godine i usporedimo li ga s ovim, uviđamo da je u VII. razredu broj tjednih sati porastao sa 24 na 37/38. Dodatna napomena izdvojena u knjizi Osnovna škola, Odgojno-obrazovna struktura naglašava da opći plan škole obuhvaća: nastavni plan, plan dodatne odgojno-obrazovne djelatnosti i plan slobodnih aktivnosti.⁵¹

U ovom se periodu prvi puta pojavio eksperimentalni program koji se isprobavao u stotinjak osnovnih škola u Hrvatskoj tijekom jedne školske godine (1958./1959.). Ovaj nastavni plan imao je eksperimentalnu vrijednost, budući da je poslužio za analizu iskustava. Iduće godine priprema se konačni prijedlog, s kojim se upoznaje cjelokupno učiteljstvo i tada se s novim osnovama starta u svim školama. Konačno je donesen *Zakon o osnovnoj školi* u Saboru Republike Hrvatske 8. srpnja 1959. godine, a ubrzo nakon toga savjet za prosvjetu donosi *Nastavni plan i program za osnovnu školu* u prosincu 1959. godine. Od školske godine 1960./1961.⁵² sve škole započinju s njegovim ostvarivanjem. Ove reforme bile su uistinu nova stranica u razvoju hrvatskog obveznog osnovnog školstva.⁵³

6.3.RAZDOBLJE OD ŠEZDESETIH DO SEDAMDESETIH GODINA

Reforma hrvatskog osnovnog školstva u šezdesetim godinama 20. stoljeća idealan je primjer kvalitetnog pristupanja reorganiziranju školskog sustava, barem u teoriji. Osmišljena koncepcija jedinstvene osnovne škole u osmogodišnjem trajanju kao kulturnog središta i odgojne zajednice određenog okružja s obogaćenom odgojno-izobrazbenom strukturom, razrađenom programskom osnovom, animiranim učiteljstvom i pokušajem angažiranja građana, činjenica je koja obilježava reformu hrvatskog osnovnog školstva. Na reformu se gleda kao na „...trajan i živi proces postepenog i smišljenog preobražaja škole i odgojno-obrazovnih koncepcija kroz svakodnevni stvaralački rad prosvjetnih radnika...“. Počinje se uz to govoriti i o mijenjanju

⁵¹ Osnovna škola. Odgojno obrazovna struktura. (1960.). Školska knjiga, Zagreb

⁵² Šetka V. (2006.) Osnovna škola u Hrvatskoj od 1945. do 1990.

⁵³ Puževski, V. (2002.) Hrvatska osnovna škola od 1945. do 1990. godine, Anali za povijest odgoja Vol. 2

uloge države u školstvu i prosvjeti kao bitnom čimbeniku reforme. Nastoji se ostvariti ideja društvenog upravljanja, kao polazišta za samoupravljanje u školstvu. Ove reforme idealan su pokazatelj kako državna politika i ideološki zaokret ovog perioda itekako utječu na reformiranje obveznog osnovnog obrazovanja, ali i obrazovnog sustava u cjelini. Nazire se slobodnije ozračje u školstvu kao cjelini, što nas opet upućuje na politička kretanja, u ovom slučaju govorimo o liberalizaciji i demokratizaciji SFRJ. Od države dirigiranog vođenja škole se usmjeravaju samoupravi učiteljstva i okoline u kojoj djeluju.

Iako je samoupravljanje bio model koji je trebao stvoriti od Jugoslavije zemlju koja je svojevrsni most između Istoka i Zapada, učiteljske udruge, posebice novonastale zajednice škola, nastoje djelovati i samoinicijativno mijenjati stanje. Reforma osnovnog školstva u javnosti je prihvaćena, u nju se ušlo, no ostvaruje se polako, pa ovo desetljeće između šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća možemo okarakterizirati kao period afirmacije reformiranog osnovnog školstva⁵⁴. Trebat će čitavo desetljeće da se novo gledanje na školu doista počne u praksi i provoditi. Tek sedamdesete godine počinju davati rezultate usustavljanja obrazovanja, dok se obrazovanje kroz umjetnost ne spominje kao zaseban pristup odgoju i obrazovanju.

Ustav iz 1963. godine predviđao je izobrazbu kao sastavni dio socijalnog i ekonomskog razvoja i, u duhu započetog procesa decentralizacije, izobrazba je prešla u djelokrug republika i pokrajina, došlo je do konstituiranja škole kao samoupravne i samostalne radne organizacije koja je imala posebno društveno značenje. Osnovna škola je u ovom razdoblju postala i „iznutra“ cjelovitija i organiziranija kao pedagoška ustanova. U tom vremenu dobiva svoju vlastitost. Te ustavne promjene dovele su i do donošenja *Zakona o financiranju obrazovanja* (Savezna skupština 1960. godine), osnivanja zajednica izobrazbe 1966. godine i *Zakon o privremenom financiranju odgoja i obrazovanja u SR Hrvatskoj* 1968. godine te *Zakon o financiranju odgoja i obrazovanja u SRH* godine 1969. U smislu novih društveno-ekonomskih odnosa dolazi do jačeg financijskog osamostaljenja škole, uveden je sustav raspodjele dohotka, izvori financiranja postaju autonomni i stabilni. Počinje proces odvajanja škole od države.

Za ovo razdoblje značajno je to što se u svim društveno - političkim zajednicama pa tako i obrazovnim, javljaju prosvjetno - kulturna vijeća u kojima su ljudi iz odgojno obrazovnih organizacija, preko svojih predstavnika, sudjelovali u odlučivanju o svim bitnim pitanjima svojega rada. Osim toga, po prvi puta se ističe potreba za pedagogom u školama. U svrhu što us-

⁵⁴ Puževski, V. (2003.). Hrvatska osnovna škola od 1945. do 1990. godine, Anali za povijest odgoja, Vol. 2

pješnijeg ostvarivanja odgojno-obrazovnih zadataka škole, proučavanja i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada i radi pomaganja direktoru škole u provođenju njegovih instruktivno-pedagoških zadataka, osnovna škola sa 16 i više odjeljenja ima školskog pedagoga (Zakon, 1964; čl. 111).⁵⁵ Izmjene i dopune nastavnog plana i programa iz 1960. godine donesene su 1964. godine. Objavljene su u publikaciji *Osnovna škola – odgojno-obrazovna struktura* 1964. godine. Nastavni plan i program također je dopunjavan 1964. godine. U škole se uvodi pedagoško-psihološka; prosvjetno-pedagoška služba u suradnji sa zajednicama osnovnih škola izravno je u službi mijenjanja i razvoja školske prakse.⁵⁶

Nova, reformirana osmogodišnja škola traži stručniji kadar, a stalne unutarnje promjene i inovacije zahtijevaju i pedagoški osposobljeniji kadar. Postojeće učiteljske škole koje traju pet godina i postojeće više pedagoške škole nisu mogle osigurati zadovoljavajući učiteljski kadar.⁵⁷ Šezdesetih godina 20. stoljeća počinje temeljita, a mogli bismo reći i kontinuirana reforma visokoškolskog osposobljavanja učitelja. Zakonom o pedagoškim akademijama od 7. VII. 1960. godine ukidaju se postojeće učiteljske škole i više pedagoške škole i umjesto njih formiraju se jedinstvene pedagoške akademije. Pedagoške akademije osnivaju se kao dvogodišnje više škole sa zadatkom osposobljavanja novih učitelja za rad u razrednoj i predmetnoj nastavi. Namjera Zakona bila je osiguravanje šestogodišnjeg osposobljavanja učitelja. Ukidanjem učiteljskih škola otvaraju se gimnazije pedagoškog smjera, kao prva i početna faza u pripremanju novoga učiteljskog kadra. Službeni dokumenti predviđali su i stjecanje prvog zvanja u gimnazijama pedagoškog smjera, suradnik u nastavi, što se u praksi nikada nije realiziralo.

Unutarnja reforma provodi se kontinuirano. Početak je vezan za uvođenje slobodnih aktivnosti u školsku organizaciju. Kasnije se nastava diferencira na redovnu nastavu (programsko jezgro), dopunsku, dodatnu, fakultativnu i u novije vrijeme izbornu nastavu. U nastavni proces uvodi se niz inovacija: različiti nastavni sustavi, zadaci objektivnog tipa, povezivanje rada i obrazovanja, suradnja s lokalnom zajednicom, povezivanje s udruženim radom, ugradnja regionalnih sadržaja u nastavne planove i programe. U pojedine se škole eksperimentalno uvode

⁵⁵ Munjiza, E., Lukaš, M. (2006.). Pedagoško-psihološko osposobljavanje učitelja u visokoškolskim ustanovama, *Odgojne znanosti* Vol. 8, br. 2

⁵⁶ Giron, M. (2001.). Osnovno školstvo na Grobnišćini u svjetlu zakonskih propisa (1945. – 2000.), *Analiza povijesti odgoja*, Vol. 2, 178.

⁵⁷ Munjiza, E., Lukaš, M. (2006.). Pedagoško-psihološko osposobljavanje učitelja u visokoškolskim ustanovama, *Odgojne znanosti* Vol. 8, br. 2

i druge inovacije poput dramskih sekcija i literarnih grupa.⁵⁸ Također, nadolazi doba „Šuvarove reforme“ koja će obilježiti osamdesete godine 20. stoljeća.⁵⁹

Iako je u periodu od 1945. do 1966. samo u Zagrebu izgrađeno 74 školskih zgrada⁶⁰, zbog velikog priljeva stranovništva, još je mnogo škola radilo u tri smjene s velikim brojem učenika. Istovremeno, dolazi do velikog povećanja broja fakulteta: od 1955. godine kada je bilo devet fakulteta, u sljedećih trinaest godina, do 1968. godine, taj broj je porastao na 26 fakulteta i pet visokih škola, 13 sveučilišnih instituta i tri sveučilišne ustanove. Godine 1968. pokreće se studij za odgojitelje u predškolskom odgoju. Akademija dramske umjetnosti, osnovana je 1950. godine pod imenom Akademija za kazališnu umjetnost⁶¹ (prethodnica joj je bila Glumačka škola, osnovana 1920. godine, ali na srednjoškolskoj razini). U početku su na Akademiji djelovala tri odsjeka: za kazališnu režiju, glumu i scenografiju (ovaj je odsjek kasnije ukinut), da bi se naknadno počelo s nastavom o filmu. Potom se osnivaju odsjeci za filmsku i TV režiju, snimanje i montažu, naposljetku i odsjeci dramaturgije i produkcije. Akademija je 1979. godine ušla u sastav Sveučilišta. Muzička akademija u Zagrebu izravni je nasljednik muzičke škole Hrvatskog glazbenog zavoda koji s radom počinje 16.2.1829. godine. 1922. godine, preimenovana je u Kraljevsku muzičku akademiju, a nakon Drugog svjetskog rata postaje visokoškolska ustanova. Od 1979. godine, članica je Sveučilišta u Zagrebu. Akademija likovnih umjetnosti dobila je stupanj visoke škole još 1940. godine te je uz dva osnovna odjela – slikarski i kiparski, od pedesetih godina do kraja 20. stoljeća otvorila još četiri odsjeka – Nastavnički, Grafički, Odsjek za restauriranje-konzerviranje umjetnina te Odsjek za Animirani film i nove medije. Priključena je Sveučilištu 1980. godine.⁶²

⁵⁸ Munjiza, E.(2005.). Dvije stotine i četrdeset godina školstva u Velikoj Kopanici (1764.-2004.), Scrinia Slavonica, Vol. 5, br. 1, 400.

⁵⁹ Puževski, V. (2002.) Hrvatska osnovna škola od 1945. do 1990. godine, Anali za povijest odgoja Vol. 2, 98.-101.

⁶⁰ Goldstein I., Hutinec G. (2013.).Povijest Grada Zagreba, Knjiga 2. 20. i 21. stoljeće, Novi Liber, Zagreb

⁶¹ Goldstein I., Hutinec G. (2013.).Povijest Grada Zagreba, Knjiga 2. 20. i 21. stoljeće, Novi Liber, Zagreb

⁶² Goldstein I., Hutinec G. (2013.).Povijest Grada Zagreba, Knjiga 2. 20. i 21. stoljeće, Novi Liber, Zagreb

6.4. RAZDOBLJE OD SEDAMDESTIH DO DEVEDESTIH GODINA 20. STOLJEĆA

Ustav iz 1974. godine, kao važan čimbenik ovog razdoblja, dao je pravnu podlogu osamostaljenju Republike Hrvatske. Na taj način, ovaj Ustav predstavljao je vrhunac liberalizacije i demokratizacije.

U navedenom Ustavu dio teksta je izdvojen i za pitanje odgoja i obrazovanja: „*Odgoj i obrazovanje temelje se na tekovinama suvremene znanosti, posebno marksizma, kao osnovama naučenog socijalizma, služe osposobljavanju radnih ljudi za rad i za samoupravljanje i njihovu odgoju u duhu tekovina socijalističke revolucije, socijalističke etike, samoupravnog demokratizma, socijalističkog patriotizma, bratstva i jedinstva, ravnopravnosti naroda i narodnosti i socijalističkog internacionalizma. Cilj je odgoja i obrazovanja stjecanje znanja utemeljenog na suvremenim dostignućima znanosti i znanstvenog gledanja na razvoj prirode i društve, stjecanje marksističkog pogleda na svijet, upoznavanje s pravima i dužnostima građana u samoupravnom socijalističkom društvu, osposobljavanje za društveno koristan rad i razvijanje socijalističke svijesti. Odgoj i obrazovanje razvijaju osjećanje pripadnosti svojem narodu odnosno narodnosti, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti Jugoslavije, vjernost socijalističkoj domovini, Socijalističkoj Republici Hrvatskoj i Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, spremnost i sposobnost na obranu njihove nezavisnosti i teritorijalne cjelokupnosti, poštivanje drugih naroda, internacionalizam i međunarodnu solidarnost.*“⁶³

Iz navedenog dijela Ustava vrlo je lako izolirati temeljne sastavnice. Prvenstveno ističe se marksizam, socijalizam, samoupravljanje, bratstvo i jedinstvo i drugo. Odgoj i obrazovanje, prema ovom Ustavu u potpunosti su stavljani u službu ovih ideja i u svrhu ostvarenja istih. Na ovaj način pokušalo se oživjeti socijalistički ideal u SFRJ koji je polako počeo ustupati mjesto nekim demokratskim i liberalnim kretanjima.

Iako još uvijek prednjači marksistička ideologija, pojedini pedagozi već u ovom razdoblju, iako se priklanjaju promišljanju vladajuće ideološke struje, uočavaju potrebu izmjene škole od same definicije do djelovanja. U tom smislu možemo izdvojiti izjave istaknutih pedagoga onoga vremena - Josipa Malića i Vladimira Mužića koji tvrde da je: ...*škola izgubila svoju*

⁶³ Ustav Socijalističke Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 8/74

*temeljnu svrhu da priprema čovjeka za rad, pa se njezina osnovna zadaća proširuje na pripremu za život, gdje rad zauzima tek jedan dio sveukupne čovjekove aktivnosti. Isti autori također navode kako je: ...razvoj ljudskog društva kao nužnost postavio produljenje školskog odgoja. No, školski se odgoj ne produljuje samo vremenski, nego se i obogaćuje novim sadržajima, što postaje svojevrsno opterećenje i veliki izazov koji stoji pred nama.*⁶⁴

1974. izvedena je reforma cjelokupnog školstva. U osnovnu školu uvedeni su različiti oblici nastave (redovna, produžna, dopunska, dodatna, izborna, fakultativna i drugo), slobodne aktivnosti učenika, učeničke organizacije i učenička društva. Osnovne škole bile su organizirane kao samostalne osnovne škole s učenicima od prvog do četvrtog razreda, centralne (matične) škole su razvijene osnovne škole od prvog do osmog razreda u čijem su sastavu manje razvijene područne škole s učenicima od prvog do četvrtog razreda, ali i s učenicima od prvog do osmog razreda.)

1945. godine šegrtske škole su zamijenjene školama učenika u privredi s praktičnom obukom. 1974. godine te su škole ukinute. Od 1974. do 1990. godine sve srednje škole postaju usmjerene, a osposobljavaju za određena zanimanja i mogućnost nastavka školovanja na višim i visokim školama. Velike promjene hrvatskog školskog sustava uslijedile su nakon školske reforme 1974. godine, koju je proveo tadašnji republički *Komitet za kulturu i obrazovanje* Stipe Šuvara, a kojom su ukinute gimnazije te su predmeti u tehničkim školama, školama učenika u privredi i umjetničkim školama izjednačeni.⁶⁵ *Osnove nastavnog plana i programa za srednjoškolsko obrazovanje u SR Hrvatskoj* (1974.) dokument je koji opširno opisuje novi sustav srednjoškolskog obrazovanja te navodi osnove nastavnog plana i programa s temeljnim obrazovnim vrijednostima. U sklopu osnovnih i zajedničkih školskih predmeta nalazi se i područje umjetnosti, koje obuhvaća likovnu umjetnost i glazbu, a planom i programom mu je predviđeno 70 školskih sati godišnje, odnosno 35 sati za likovnu umjetnost i 35 za glazbu. U opisu područja umjetnosti ovaj program navodi da je cilj »razviti emotivnost, prijemljivost, osjetljivost i sposobnost reagiranja na vizualno i akustično«. Program za likovnu umjetnost osmišljen je u tri dijela, pri čemu se u prvom dijelu kod učenika razvijala osjetljivost za likovno i vizualno (»pristup likovnom djelu«), kao uvod za likovnu problematiku prošlosti i sadašnjosti

⁶⁴ Malić, J., Mužić, V. (1986.). *Pedagogija*, Zagreb

⁶⁵ Balić N, *Umjetničko obrazovanje u: Napredak: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, (1997.). Hrvatsko pedagoško-književni zbor, Zagreb

koja se uči u drugom dijelu programa pod naslovom »povijesni pregled«, a treći je dio posvećen posebnom pristupu suvremenoj umjetnosti (»moderna umjetnost«).⁶⁶

Na taj način 1978. godine dolazi do uvođenja obaveznog visokoškolskog obrazovanja nastavnika predmetne nastave osnovnih škola, što uzročno-posljedično dovodi do integriranja pedagoških akademija u Filozofske fakultete i preustroj dijela pedagoških akademija u pedagoške fakultete. Obrazovanje učitelja/nastavnika razredne nastave i na fakultetima je ostalo dvogodišnje, na razini više stručne spreme.⁶⁷ *Programi umjetničkog odgoja postaju dijelom kurikula pedagoških akademija tek 1978. godine koje trebaju obuhvatiti širu izobrazbu umjetničkih pedagoga i ohrabriti ih da preuzimaju umijeća drugih umjetnika, uključujući i one iz drugih umjetničkih područja, uz istodobno razvijanje vještina potrebnih za suradnju s umjetnicima i učiteljima drugih nastavnih predmeta u obrazovnim sredinama.*

Krajem osamdesetih godina, a počevši od smrti Josipa Broza Tita, sve pozitivne promjene i pokušaji reformiranja postojećeg sustava olako propadaju zbog krize u međunacionalnim odnosima koja se očituje u svim područjima života. Iščekuju se promjene koje će dovesti do raspada države i u njoj vladajućeg društvenog poretka. No, ovo razdoblje možemo zapamtiti kao vrijeme nastojanja i pokušaja, pa stoga imamo i težnje za proširenjem osnovnoškolske izobrazbe. Opravdanje za tu težnju nalazi se u želji za podizanjem opće obrazovanosti radničke klase, odnosno nacije. Razmišlja se o predškolskom odgoju kao dijelu osnovnog odgoja i izobrazbe, uz dvije godine srednjoškolske izobrazbe. Bilježe se pozitivni trendovi i u osnovnoj školi. Primjeri toga su pokušaj ulaska i jačeg utjecaja pedagoške znanosti u školsku praksu, forsiranje individualizacije u nastavi, potiče se otkrivanje darovitih učenika i briga o istima, pojavljuju se i dobri školski udžbenici, poboljšava se zdravstvena zaštita i prehrana učenika.⁶⁸ Tako se pristupa reformiranju visokog školstva za poboljšanje stanja u osnovnom školstvu.

Unatoč pozitivnim pokušajima, kraj bivše države se nazirao. Centralni komitet SKH na svojoj je 17. sjednici, 20. rujna 1988. godine, za prvu i glavnu točku dnevnog reda imao reformu obrazovanja.⁶⁹ No, reformiranje obrazovanja u ovakvim trenucima pokazalo se neuspješnim, a osim toga, obrazovanju se u tim trenucima nije davalo niti previše pažnje budući da su se vodile žustre političke borbe

⁶⁶ Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Hrvatske, Nastavni plan i program za gimnazije. Zagreb, 1948. Dokument je pohranjen u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu.

⁶⁷ Batinić, Š., Gaćina Škalamera, S. (2009.). Učiteljice i učitelji u Hrvatskoj 1849.-2009., Zagreb

⁶⁸ Puževski, V. (2002.) Hrvatska osnovna škola od 1945. do 1990. godine, Anali za povijest odgoja Vol. 2

⁶⁹ Šušar, S. (1989.). Nezavršeni mandat, drugi tom, Na udaru „antibirokratske revolucije“, Zagreb

6.5. RAZDOBLJE OD DEVEDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA DO 2017. GODINE

*Godine 1989. moćni duh slobode, neočekivano je snažnim valom, zapljusnuo cijelu istočnu i jugoistočnu Europu gdje su u hitrome slijedu propadali komunistički režimi u Poljskoj, Čehoslovačkoj, Mađarskoj, Istočnoj Njemačkoj, Rumunjskoj i Bugarskoj.*⁷⁰ Nastavilo se raspadom SSSR-a i uspostavom nezavisnih baltičkih zemalja. Svojim izdancima duh slobode zahvatio je i Jugoslaviju, kojom je već više godina harala ekonomska i politička kriza. Tako je godine 1990. prekinuta veza s dotadašnjom socijalističkom i samoupravnim doktrinom kojom je, kao ideologijom, bio prožet i cjelokupan odgojno-obrazovni sustav. Odgovarajućim promjenama i dopunama Ustava SR Hrvatske, Hrvatski je sabor omogućio uvođenje političkog višestranačja te ukinuo odredbu kojom je Savez komunista bio pozicioniran kao vodeća politička partija i stvorio zakonsku osnovu da predstojeći općinski i saborski izbori budu neposredni, tajni i višestranački. Višestranački općinski i saborski izbori u Hrvatskoj - prvi put nakon Drugoga svjetskog rata - održani su u dva izborna kruga. Hrvatska demokratska zajednica, kao nekomunistička stranka, pobijedila je u tim izborima. Konstituiran je višestranački Hrvatski sabor te su donesene promjene u Ustavu SR Hrvatske kojima su uklonjena ideološka označja: izostavljena je riječ "socijalistička" iz naziva republike, uklonjena je crvena zvijezda petokraka iz hrvatske zastave, dotadašnji grb zamijenjen je novim, hrvatskim povijesnim grbom. Donesen je novi Ustav Republike Hrvatske (22. XII.). Republika Hrvatska ostaje u sastavu SFRJ do novog sporazuma jugoslavenskih republika ili dok Hrvatski sabor ne odluči drukčije. U listopadu 1991. godine, Sabor Republike Hrvatske primijenio je ustavnu odluku o samostalnosti i suverenosti Republike Hrvatske i Republika Hrvatska prekida sve državnopravne veze sa SFRJ. Godine 1992. Hrvatska je dobila međunarodno priznanje kao samostalna i suverena država.

Devedesete godine u Hrvatskoj obilježene su ratnim i poslijeratnim zbivanjima koja su snažno utjecala na političku, društvenu i kulturnu sliku. Gospodarske štete nakon rata bile su velike, no za gospodarski pad nije bio kriv samo rat, nego i katastrofalna ekonomska politika koja se javila uslijed uvedenog modela privatizacije te rastuće korupcije i kriminala⁷¹.

⁷⁰ Goldstein I. (2003.). Hrvatska povijest, Zagreb, Novi Liber

⁷¹ Razvoj nezavisne kazališne scene u Zagrebu, diplomski rad Nina Križan, (2016.). Akademija dramskih umjetnosti, Zagreb

Obrazovni su sadržaji s godinama i nakon raznih reformi postajali sve opširniji gubeći učinkovitost, a pritom su sve više opterećivali funkcionalnost obrazovnog sustava. Osmišljavanje valjanog sustava integriranih nastavnih programa u kojima bi sadržaji srodnih predmeta bili povezani i prožimani, a učenicima omogućeno interdisciplinarno učenje postaje tematika koja je aktualna i danas. Sustav ranog i predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog odgoja i obrazovanja je do sredine 2000-ih godina počivao je na sadržajima nastavnoga procesa koji su bili temeljeni na nastavnim planovima i programima *Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju* kojeg je proglasio Sabor SR Hrvatske na sjednici Vijeća udruženog rada još 26. prosinca 1979. Noviji zakoni vezani uz obrazovanje u Hrvatskoj iz 1991., 1993. i 1995. godine uvode promjene samo na estetskoj razini, mijenjaju se nazivlja i terminologija, no ne dolazi do sustavne reforme obrazovanja. Tako je primjerice 1995. godine satnica likovne kulture u petom i šestom razredu osnovne škole smanjena s dva sata tjedno na jedan sat nastave tjedno, a zbog uvođenja obveznog religioznog odgoja u škole te s ciljem rasterećenja nastavnog plana i programa.⁷² Sama načela demokracije, kao osnovne vrijednosti nove države, dovode do deideologizacije škole i njezinog ustroja i djelovanja. Postupno, krajem prošlog stoljeća, učitelji dobivaju više sloboda u ostvarivanju nastavnih sadržaja te veće mogućnosti izražavanja svojih stvaralačkih sposobnosti. Učenike se nastojalo rasteretiti poštujući njihove osobne sposobnosti i interese. U središte pozornosti željelo se staviti učenika i njemu prilagoditi cjelokupni školski ustroj⁷³.

Od sredine 2000-ih godina postupno se pokušavaju uvesti određene promjene. Izradom i uvođenjem *Hrvatskoga nacionalnoga obrazovnog standarda* (HNOS) započinju kvalitativne promjene u osnovnoj školi u dijelu koji se odnosi na programske sadržaje. Nakon što je Hrvatska pristupila Bolonjskoj deklaraciji, od 2005. godine svi studiji na sveučilištima u Hrvatskoj organizirani su po novom ustrojstvu, sukladno europskim standardima i ciljevima. Programi su usporedivi s programima mnogih uglednih europskih učilišta te omogućuju rast studentske mobilnosti i veći izbor zanimanja.

U području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja od 2005. traje proces modernizacije i programske promjene uvođenjem strukovnih kurikuluma orijentiranih na ishode učenja i na temelju standarda zanimanja i kvalifikacija, koji odgovaraju na potrebe tržišta rada i omogućuju nastavak obrazovanja i cjeloživotno učenje.

⁷² Vera Turković (2009). Umjetničko obrazovanje u tranziciji: likovno obrazovanje u europskom obrazovnom sustavu, ALU, Sveučilište u Zagrebu, Metodika: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi, Vol.10 No.18

⁷³ Puškar, S. (2006.). Hrvatsko osnovno školstvo-zakoni pravilnici, kolektivni ugovori, komentari, Zagreb

Tako je u RH, *Strategija za izradu i razvoj nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* iz 2007. godine stvorila prostor za dublje zahvate u odgojno-obrazovnom sustavu. Na temelju Strategije, 2011. godine donesen je *Nacionalni okvirni kurikulum* (NOK). Ministarstvo je 2012. godine u suradnji s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, izradilo *Smjernice za izradu strategije odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije* kojom se teži cjelovitom, fleksibilnom i učinkovitom sustavu odgoja i obrazovanja koji povezuje sve razine i vrste obrazovanja u harmoničnu i transparentnu cjelinu temeljenu na zajedničkim pozitivnim vrijednostima, načelima i ciljevima. Tijekom 2012. godine Vlada RH je imenovala međuresornu stručnu skupinu koja je izradila *Nacrt Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* koja sadrži buduće javne politike iz područja obrazovanja, kao i jasne smjernice reformi. Strategija je uvažavala prethodno donesene strateške i razvojne dokumente, te uz NOK i Hrvatski kvalifikacijski okvir predstavljala je osnovu za nastavak rada na usklađivanju obrazovanja. Strategija je usmjerena na ishode učenja u odnosu na sadržaj te predviđa omogućivanje fleksibilnosti i prilagodljivosti sustava obrazovanja, ali i njegovu podložnost stalnom preispitivanju i periodičnim revizijama. Vlada Republike Hrvatske usvojila je 24. travnja 2014. godine Nacionalni program reformi Republike Hrvatske, kao i Program konvergencije Republike Hrvatske koje je dostavila Europskoj komisiji. Dokument je izradila Radna skupina za koordinaciju sudjelovanja Republike Hrvatske u Europskom semestru koja je u svome radu usko surađivala s Radnom skupinom za koordinaciju i praćenje provedbe reformskih i drugih mjera fiskalne konsolidacije za razdoblje 2014.-2016. i njezinim radnim tijelima. Vijeće Europske unije je 2. lipnja 2014. godine dalo preporuku o Nacionalnom programu reformi Hrvatske 2014. te dostavilo mišljenje o Programu konvergencije Hrvatske za 2014.

Sabor Republike Hrvatske donio je 17. listopada 2014. *Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije*⁷⁴. Strategija je to koja razrađuje sustav cjeloživotnog učenja, predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, visokog obrazovanja, obrazovanja odraslih te sustav znanosti i tehnologije, a osnovno načelo na kojem se temelji je autonomija svih institucija u području obrazovanja i znanosti, kao i autonomija svih djelatnika. Usvajanjem Strategije kao temeljnog reformskog dokumenta bile su planirane značajne promjene u hrvatskom obrazovnom i znanstvenom sustavu. Na usvojenoj Strategiji, dosta opsežnom dokumentu raspisanom na 266 stranica, pune dvije godine volonterski je radilo oko 130 stručnjaka raznih profila, kroz

⁷⁴ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html, preuzeto 10.2.2017. godine 19.21 sat

četiri radne skupine i 15 tematskih radnih skupina. Velik posao koji su napravili trebao je, dakle pridonijeti boljitku hrvatskog obrazovanja i znanosti. *Hrvatska prepoznaje obrazovanje i znanost kao svoje razvojne prioritete koji joj jedini mogu donijeti dugoročnu društvenu stabilnost, ekonomski napredak i osiguranje kulturnog identiteta*, stoji u prvoj rečenici uvodnog dijela Strategije. Usvojivši ju, i Hrvatski se sabor suglasio da su znanost i obrazovanje Republici Hrvatskoj zaista važni razvojni prioritetni, štoviše, da joj jedino oni dugoročno mogu donijeti buduću općedruštveni prosperitet.

O njezinog usvajanja 2014. godine do danas promijenjeno je nekoliko *Posebnih stručnih povjerenstava* za njezinu provedbu, no još ni jedno Povjerenstvo nije provelo planirane reforme. Naime, osim što je PSP zaduženo za samu provedbu točno određenih mjera iz Strategije, ono donosi i dvogodišnji Akcijski plan provedbe Strategije. PSP bi kontinuirano trebao provoditi Strategiju te redovito, objektivno i kvalitetno informirati javnost o ciljevima i provedbi, kao i povremeno organizirati javne rasprave o njenom ostvarivanju. Posljednji Akcijski plan koji je Vlada RH usvojila datira iz rujna 2015. godine, a posljednje sustavno izvješće PSP-a o provedbi Strategije datira iz travnja 2016. godine⁷⁵. Uz provedbu Strategije, zadaća je Povjerenstva, među inim i ustrojavanje *Ekspertne radne skupine za provođenje cjelovite kurikularne reforme*, a novog *Akcijskog plana* nema već više od dvije godine. Uz izmjenu vladajućih političkih aktera, izmijenila su se mnoga Povjerenstva, a ključni sudionici u pisanju Strategije danas više nisu nikako uključeni u njezinu provedbu. 13. prosinca 2017. godine Vlada RH donijela je novu i trenutno aktualnu odluku o osnivanju novog⁷⁶ *Posebnog stručnog povjerenstva za provedbu Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* i koordinaciju strategija i djelovanja na području obrazovanja i znanosti.

U obrazovnom sustavu Republike Hrvatske posljednjih se godina radilo na kurikularnoj reformi obrazovnog sustava. *Nacionalni okvirni kurikulum*⁷⁷ donosi osnovne sastavnice predškolskoga, općega obveznoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja, uključujući odgoj i obrazovanje za djecu s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. *Nacionalni okvirni kurikulum* temeljni je

⁷⁵ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Izvješće i provedbi 24. listopada 2014. – 31. ožujka 2016.; dostupno na: http://novebojeznjanja.hr/UserDocsImages/Dokumenti%20za%20web/Izvj%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20SOZT_do%2031.3.2016..pdf; preuzeto 14. lipanj 2017. godine, 11.40 sati

⁷⁶ Dostupno na: http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Osnovano-Povjerenstvo-za-provedbu-strategije-obrazovanja-na-celu-premijer-Plenkovic?meta_refresh=true, preuzeto 10. veljače 2018. godine 13.05 sati

⁷⁷ Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, (2010.). MZSO, Zagreb

dokument u kojemu su prikazane sastavnice kurikuluskoga sustava: vrijednosti, ciljevi, načela, sadržaj i opći ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrednovanje učeničkih postignuća te vrednovanje i samo vrednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikuluma. Središnji dio Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma čine učenička postignuća za odgojno-obrazovna područja, razrađena po odgojno-obrazovnim ciklusima te opisi i ciljevi među predmetnih tema koje su usmjerene na razvijanje ključnih učeničkih kompetencija. Osnova je za razradu predmetne strukture područja, određivanje predmeta i modula jezgrovna kurikuluma, izbornih predmeta i modula, opterećenja učenika i slično. Cjelovita kurikularna reforma jedna je od ključnih mjera daleko opsežnijeg dokumenta, Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije, koja je usvojena u Hrvatskom saboru u listopadu 2014. godine. Reformom se namjeravaju napustiti zastarjeli nastavni planovi i programi, kao i metode nastave, koje bi zamijenila pedesetak novih kurikularnih dokumenata i nov pristup poučavanju. Cilj kurikularne reforme je uspostavljanje usklađenog i učinkovitog sustava odgoja i obrazovanja kroz cjelovite sadržajne i strukturne promjene, kako bi se učenicima osiguralo korisnije i smislenije obrazovanje, usklađeno njihovoj razvojnoj dobi i interesima te bliže svakodnevnom životu, obrazovanje koje će ih osposobiti za suvremeni život, svijet rada i nastavak obrazovanja. Roditeljima bi reforma omogućila veću uključenost u obrazovanje djece i život škole, jasno iskazana očekivanja, objektivnije ocjenjivanje i vrednovanje, smislenije i češće povratne informacije o postignućima njihove djece. Učiteljima, nastavnicima i ostalim djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova osiguralo osnaživanje uloge i jačanje profesionalnosti, veću autonomiju u radu, kreativniji rad, smanjenje administrativnih obveza, motiviranje učenika i smanjivanje vanjskih pritisaka. Učiteljima, nastavnicima i ostalim djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova osiguralo osnaživanje uloge i jačanje profesionalnosti, veću autonomiju u radu, kreativniji rad, smanjenje administrativnih obveza, motiviranje učenika i smanjivanje vanjskih pritisaka. Europska komisija svom je redovitom *Pregledu obrazovanja i osposobljavanja*⁷⁸ detaljno analizirala zašto je hrvatsko školstvo ispod prosjeka EU i ispod zacrtanih ciljeva Unije. Pohvalnim riječima opisala je Strategiju i kurikularnu reformu za njenu provedbu. Izrazila je i žaljenje⁷⁹ što je zbog političkih i ideoloških prijedora sudbina reforme postala neizvjesna.

⁷⁸ Pregled obrazovanja i osposobljavanja u Europi neizostavan je dio programa EU-a za pametan, održiv i uključiv rast. Međunarodnom usporedbom i analizom po državama Pregled potiče na raspravu o prioritetnim temama u obrazovanju i osposobljavanju i služi kao izvor informacija za nacionalnu reformu obrazovanja. Dostupno na: https://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/et-monitor_hr; Preuzeto 1. studeni 2017.; 10.44 sati

⁷⁹ Dostupno na: <http://faktograf.hr/2016/12/12/kurikularna-reforma-predizborna-obecanja-hdz/graf>; Preuzeto 12. listopada 2017. godine 23.08 sati

7. STUDIJA SLUČAJA – RUKSAC (PUN) KULTURE KAO POZITIVAN PRIMJER NACIONALNOG PROGRAMA OBRAZOVANJA KROZ UMJETNOST

Ruksak (pun) kulture dio je nacionalnog programa za vrtiće, osnovne i srednje škole, a njegovi korisnici su djeca s napunjenih 3 godine i učenici u dobi od 6 do 18 godina. Program je zajednička inicijativa Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te zajedničkog ulaganja u području obrazovanja i području kulture na državnoj razini. Program se odvija tijekom cijele školske godine, a natječaj za provedbu programa raspisuje se jednom godišnje.⁸⁰ To je prvi program ove vrste u Hrvatskoj prilagođen potrebama županija i lokalnim jedinicama samouprave, a Ministarstvo kulture i Ministarstvo znanosti i obrazovanja daju osnovne preporuke za provođenje programa.

Program je namijenjen umjetničkom i kulturnom obrazovanju, a bitno utječe i na podizanje kulturne osviještenosti i izražavanja, ponajprije zbog usmjerenosti na one kojima je najpotrebniji: lokalne zajednice koje su izdvojene zbog loše prometne povezanosti ili udaljenosti od većih gradova. Program angažira profesionalne umjetnike i studente. Razvijajući umjetničku i kulturnu edukaciju, program je usmjeren na razvoj inovativnih praksi u svim područjima društva. Program čini dostupnom i približava umjetnost i kulturu djeci i mladima, razvija njihovu estetičku kulturu i općenito senzibilnost mladih u području umjetnosti i kulture. Djeca i mladi senzibiliziraju se za pozitivan pristup svim vrstama umjetnosti i kulture. Ciljna skupina programa jesu djeca predškolskog i školskog uzrasta, a trebala bi poboljšati čitanje, pisanje, snimanje filmova, sviranje, ples, crtanje i vizualnu kulturu, glumu, kreativno izražavanje, dizajniranje, kazalište i igru. Cilj je stjecanje znanja o umjetnosti i kulturi, a posebno o baštini, književnosti, glazbi, kazalištu, plesu, filmu i novinarstvu. Programom bi se istodobno trebalo unaprijediti opće shvaćanje umjetnosti i kulture, kreativno i pojedinačno izražavanje i osnažiti kritičko mišljenje, rješavanje problema, inovativne pristupe i društvene vještine.

Ruksak (pun) kulture zajednički je investicija/napor? u području obrazovanja i kulture na nacionalnoj i lokalnoj razini te obuhvaća sve županije i općine. U program su uključene

⁸⁰ “Kulturna osviještenost i izražavanje” Priručnik za kulturnu osviještenost i izražavanje (2018.). otvorena metoda koordinacije (omk), radna skupina stručnjaka država članica Eu-a za razvoj ključne kompetencije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

nevladine udruge, umjetničke organizacije, javne ustanove kao što su muzeji, profesionalni umjetnici, profesionalni slobodnjaci, inicijative u području kreativne industrije i dizajneri. Specifičnost je ovog programa suradnja s umjetničkim akademijama i studentima koji sudjeluju u radionicama za djecu i mlade u okviru programa koje su osmislili u suradnji sa svojim mentorima. S obzirom na svoju dob studenti mogu uspostaviti dobar odnos s djecom i mladima, motivirati i senzibilizirati djecu i mlade u području umjetnosti i kulture i pomoći im da razviju pozitivan pristup svim vrstama umjetnosti i kulture.

Provođenje programa *Ruksak (pun) kulture – umjetnost i kultura u vrtiću i školi* omogućeno je *Sporazumom o suradnji u provedbi programa Ruksak (pun) kulture – umjetnost i kultura u vrtiću i školi*⁸¹, koji su oba ministarstva potpisala u mjesecu studenome 2014. godine za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Prvi *Sporazum o suradnji* na ovom projektu dva su ministarstva potpisala 27. rujna 2013. godine kada je, tijekom školske godine 2013/2014., proveden pilot-program. Od travnja 2013. do veljače 2016. gotovo je 10 000 djece i mladih sudjelovalo u Programu. Te je godine, *Ruksak (pun) kulture* donio umjetničko-edukativne programe u 90 gradova i općina koji pripadaju tzv. potpomognutim područjima, s niskim indeksom razvijenosti.

U 2015. godini *Ruksak (pun) kulture* obišao je sve županije Republike Hrvatske s ciljem poticanja djece i mladih na razumijevanje i usvajanje umjetnosti i kulture. Putem javnoga poziva Ministarstva kulture za predlaganje programa za *Ruksak (pun) kulture – umjetnost i kultura u vrtiću i školi* umjetnicima, umjetničkim udrugama, organizacijama i institucijama u 2015. godini pristiglo je 112 različitih umjetničko-edukativnih programa, a stručno povjerenstvo za provođenje izabralo je 43 programa u osam programskih djelatnosti – kazališnoj umjetnosti, likovnoj umjetnosti, filmskoj umjetnosti, glazbenoj umjetnosti, plesnoj umjetnosti, kulturnoj baštini te programima umjetničkih akademija u kojima sudjeluju studenti. Programe je priredilo i provelo 92 profesionalnih umjetnika i studenata umjetničkih akademija uz mentorstvo profesora. U 2015. *Ruksak* je obišao šest (6) otoka (Cres, Rab, Hvar, Korčula, Lastovo, Ugljan) te poluotok Pelješac i prešao 31 722 kilometra.

Prema kriterijima programa *Ruksak (pun) kulture*, koji se odnose na područne vrtiće i škole, njihovu slabiju prometnu povezanost, zainteresiranost vrtića i škola za umjetničke programe i radionice te zainteresiranost učitelja, nastavnika i odgojitelja za diseminaciju programa i radionica, na javni poziv Ministarstva znanosti i obrazovanja 2015. godine se javilo

⁸¹ Sporazumom o suradnji u provedbi programa *Ruksak (pun)* Preuzeto s: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9344>.

280 škola, vrtića i odgojno-obrazovnih ustanova. Odabrane su ukupno 82, a programom je bilo obuhvaćeno 128 vrtića i škola sa svojim područnim objektima. U programu *Ruksak (pun) kulture* ukupno je sudjelovalo 4309 djece i učenika, odnosno program je obuhvatio 844 djece iz dječjih vrtića i 2864 učenika iz osnovnih škola te 751 učenik srednjih škola. Na programu je u 2015. godini sudjelovalo 103 odgojitelja, 232 učitelja i nastavnika, 22 pedagoga, 23 knjižničara i 67 ravnatelja vrtića i škola.

Tijekom provedbe *Ruksaka (punog) kulture* u 2015. godini ukupno je 2888 sudionika programa (61%) ispunilo dvije vrste evaluacije programa – ulazne i izlazne, odnosno jednu prije početka, a drugu nakon provedbe programa. Evaluacijom se htjelo doznati koliko su djeci i učenicima dostupni kultura i umjetničko-edukacijski programi u njihovim mjestima. Ulazne evaluacije pokazale su da učenici najčešće posjećuju kino, zatim kazalište i koncerte, a da se najmanje susreću s umjetnicima i posjećuju muzeje i umjetničke galerije. Izlaznim evaluacijama htjelo se vidjeti koliko je zadovoljstvo sudionika nakon sudjelovanja u umjetničkim programima i radionicama *Ruksaka (punog) kulture* te koliko su programi i radionice ispunili njihova očekivanja. Evaluacije su provedene kod učenika od 5. do 8. razreda osnovnih škola te od 1. do 4. razreda srednjih škola. Rezultati ispitivanja pokazuju da je 64% ispitanih učenika izuzetno zadovoljno provedenim umjetničko-edukativnim programima, odnosno da je programe ocijenilo ocjenom 5. Također 65% učenika smatra radionicu zabavnom, dok se 48% učenika izjasnilo da je program ispunio sva njihova očekivanja. Ispitana je korisnost novih iskustava koje su učenici dobili putem umjetničko-edukativnih programa i radionica. Nakon analize prikupljenih podataka 62% od ukupnog broja ispitanika smatralo je da su putem programa i radionica *Ruksaka (punog) kulture* naučili nešto novo i zanimljivo, dok se 34% učenika izjasnilo da ih je program potaknuo na angažman i aktivnosti u određenom umjetničkom izrazu. Od učenika se tražilo da ocijene od 1 do 5 koliko su kulturni sadržaji dostupni u njihovom kraju. Njih 20% zaokružilo je ocjenu 1 smatrajući da u njihovom kraju nema mogućnosti dolaska do kulturnih sadržaja, 19% učenika zaokružilo je ocjenu 2, 25% ocjenu 3, dok je ocjenu 4 i 5 označilo samo 18% učenika.

Tijekom provedbe programa *Ruksak (pun) kulture* 2015. godine evaluirani su i odgojitelji, učitelji, nastavnici i ostale djelatnici odgojno-obrazovnih institucija. Prosječne su godine iskustva odgojitelja, nastavnika i profesora 15,5, dok je njihova prosječna dob 40,7 godina. Prema izlaznim evaluacijama koje su ispunili njih 72% programima i radionicama pridodalo je ocjenu 5, dok je ocjene 1 i 2 dodijelio 1% ispitanika. Radionica je u potpunosti ispunila očeki-

vanja 66% ispitanika, a njih 80% smatra da je *Ruksak (pun) kulture* izvrstan izvor novih iskustava za učenike. Da je program *Ruksak (pun) kulture* vrlo poticajan za učenike, smatra 75% ispitanika, a 78% njih smatra da su provedeni umjetnički programi bili maštoviti i inspirativni. Da je radionica koju smo proveli u njihovom vrtiću i školi bila izuzetno korisna za njihov profesionalni razvoj, smatra 81% ispitanih učitelja, nastavnika i odgojitelja. Na pitanje žele li ponovno sudjelovati u programu *Ruksak (pun) kulture*, 99% ispitanih učitelja, nastavnika i odgojitelja odgovorilo je DA, dok se 1% ispitanika izjasnio s NE.

Program *Ruksak (pun) kulture* je kao primjer dobre prakse ušao je u priručnik za kulturno i umjetničko obrazovanje objavljen u publikaciji Europske komisije 2016. godine. Europska komisija je kao primjer dobre prakse navela i program škole Novigradsko proljeće kao jedinstvene škole za darovite učenike u jezično-umjetničkom području i za učitelje u Hrvatskoj. Škola ima za cilj da učenici, a osobito učitelji, usvoje drugačiji, inovativan i suvremen način pristupa umjetničko-obrazovnim temama koje se mogu primjenjivati u školama iz kojih dolaze.⁸² Projekt *Ruksak pun kulture* dobio je preporuke od Europske komisije kao program koji radi na razvoju (mlade) publike, ostvarivanju prava djece i mladih, a u provedbi angažira profesionalce, mlade umjetnike i kulturne djelatnike. To je projekt koji ima razvojne potencijale i potiče međusektorsku suradnju i zajedničko ulaganje obrazovnog i kulturnog sektora na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Promjenom vlasti i ministra kulture Republike Hrvatske program se u 2016. godini ukida bez službenog obrazloženja. U lipnju 2017. godine Ministarstvo ponovno raspisuje poziv za prijave na projekt *Ruksak (pun) kulture*. Nakon ponovnog pokretanja programa, *Ruksak (pun) kulture* putovao je od kraja listopada do polovice prosinca 2017. U 2017. godini prijavljeno je 149 programa te je proračun Ministarstva kulture povećan s predviđenih 500.000,00 na 1.000.000,00 kuna. Umjetničko-edukativne programe, u 8 područja izvodila su 132 umjetnika i 8 studenata sa 3 umjetničke akademije, a u Programu je sudjelovalo preko 6000 djece i mladih. Odabrano je 146 odgojno-obrazovnih ustanova: 34 vrtića, 93 osnovne škole, 15 srednjih škola i 4 Centra za odgoj i obrazovanje -Varaždin, Zagreb, Daruvar, Koprivnica.

⁸² Kulturna osviještenost i izražavanje” Priručnik za kulturnu osviještenost i izražavanje (2018.). otvorena metoda koordinacije (omk), radna skupina stručnjaka država članica Eu-a za razvoj ključne kompetencije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

8. ZAKLJUČAK

Djecu je jednostavno i lako uključiti u umjetničko stvaralaštvo, a to je poglavito lakše u osnovnoškolskim, nego u nekim kasnijim godinama. Problem su, neprovođene kulturne politike te spore obrazovne reforme koje nisu u skladu s digitalnim tehnologijama koje sudjeluju u odgoju i obrazovanju.

Premda se u određenom broju službenih dokumenata kreativnost visoko cijeni i ističe, u analiziranom je periodu u Hrvatskoj zamjetan nedostatak osnovnog prepoznavanja važnosti kvalitativnog obrazovanja kao glavnog sredstva koje omogućuje kreativnost. Ugrađivanje umjetničkog odgoja u nastavne programe ne predstavlja posebne poteškoće, a ni novčane izdatke, ako postoji idejna osnova koja počiva na partnerstvu. Imajući to na umu, zajedničku odgovornost za umjetnički odgoj trebaju dijeliti ministarstva nadležna za kulturu i/ili obrazovanje kao i razni mehanizmi koji omogućuju ugrađivanje i vrednovanje umjetničkog odgoja, i to tako da svaka jedinica ili subjekt budu jasno svjesni svog udjela u tom procesu.

U organiziranim nastavnim, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima postoji niz pozitivnih iskustava koja ukazuju na odgojno-obrazovni značaj i društveno-kulturne vrijednosti umjetničkih sadržaja. S obzirom na sve što donosi kreativni angažman i nestereotipno pedagoško i umjetničko vodstvo, kao i integriranost sa svakodnevnom kulturnom stvarnošću, pojedine aktivnosti mogu biti korisni primjeri koje trebamo imati unutar kompleksnog pristupa odgoju i obrazovanju u području kulture i umjetnosti. Međutim, u mnogim organiziranim izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima često susrećemo neprikladne sadržaje, kao i neodgovarajuće metode odgojno-obrazovnog rada. Nerazvijenost organiziranih oblika izvannastavnih i izvanškolskih, kao i školskih, aktivnosti vezanih za obrazovanje kroz umjetnost i putem umjetnosti, što vrijedi i za programe i uvjete za neformalne susrete djece i mladih s kulturnim i umjetničkim vrijednostima, proizlazi iz činjenice da se sustavno nitko ne bavi i ne planira sadržaje u radu brojnih subjekata. To su i vrtići, osnovne škole, srednje škole, sveučilišta, klubovi, udruge, umjetničke organizacije, društveni centri, kulturno-umjetnička društva, domovi kultura, itd. Samo koordiniranom politikom svih organizatora društvenog i kulturnog života u RH može se postići više u odgoju i u obrazovanju i u obogaćivanju svakodnevnog društvenog i kulturnog života djece, mladih i odraslih.

Ovom analizom može se zaključiti kako se pozicije i uloge umjetnosti u obrazovanju tijekom posljednjih sedamdesetak godina nisu previše promijenile. U suočavanju s izazovima

suvremenog doba, Republika Hrvatska mora se preusmjeriti na društveni, kulturni i gospodarski razvoj potaknut inovacijama i kreativnošću pojedinaca te na obrazovanje koje oslobađa potencijale svake mlade osobe. Potrebno je provoditi odgoj i obrazovanje na načine koji motiviraju na učenje te su sumjereni na razvoj kreativnosti te afektivnih i kognitivnih potencijala djece i mladih, što dugoročno povećava vjerojatnost da pojedinci svojim kapacitetima pridonose društvenom rastu. Također je potrebno uskladiti obrazovanje kako bi se uklopilo u europske obrazovne tendencije utvrđene nizom dokumenata Europske unije. Obrazovanje kroz umjetnost može ponuditi mogućnost da ljudi iznova otkriju svoje talente kasnije u životu. Takvo obrazovanje može manjinskim grupama omogućiti izgradnju važnih veza sa zajednicom. Školski i fakultetski objekti kao što su knjižnice, ateljei, pozornice i sl. trebali bi biti dostupni ostatku zajednice kad je god to moguće. Lokalni uredi za obrazovanje morali bi pratiti koji profesionalci iz područja kulture žive u njihovom području tako da ih škole i fakulteti mogu lako kontaktirati. Učitelji i nastavnici trebali bi se obučavati o tome koje su uspješne metode za uključivanje profesionalaca u rad na nekome projektu. Na taj način bi učenici i učitelji upoznali rad redatelja, pisaca, izvođača i slikara u školama, osim toga ulaznice za predstave bile bi dostupnije i povoljnije za učenike i školske grupe. Takvo je iskustvo jednako dobro za profesionalne umjetnike kao i za učenike jer im pomaže da ponovno otkriju svoj vlastiti entuzijazam. Uključivanje takvog rada, naravno ima brojne pozitivne posljedice, kao što je proširenje kruga buduće publike (u mjeri u kojoj ostali dijelovi kulturne politike – cijene, uključivanje društvenih grupa, itd. ne budu predstavljale prepreku u budućem životu). Pravi dobitnik u tome je sustav škola i fakulteta koji su institucionalno zatvoreni i nesposobni da se u potpunosti uključuju u život oko sebe. Umjetnici svih umjetničkih područja, kao i profesionalni kulturni starijaci, trebaju dobiti priliku da poboljšaju svoje pedagoške sposobnosti i razviju umijeća potrebna kako za suradnju s prosvjetnim radnicima u školama i odgojno-obrazovnim sredinama, tako i za izravnu i učinkovitu komunikaciju i interakciju s učenicima. Zajedničke akcije i projekti koji uključuju suradnju umjetnika i učitelja mogu pridonijeti takvoj budućoj suradnji. Slično kao i poticanje partnerstva između kulturnih i obrazovnih ustanova, poboljšavanje i obogaćivanje obrazovanja svih protagonista umjetničkog odgoja izloženo je nedostatku novčanih sredstava. Osim toga, kulturne industrije treba poticati na izgradnju čvršćih veza sa sektorom obrazovanja, jer umjetničko obrazovanje / obrazovanje kroz umjetnost predstavlja uistinu presudan element u kulturnoj politici koji se ne može u potpunosti prepustiti nacionalnim strategijama. Od svake organizacije u kulturi koja se financira javnim financijama trebalo bi zahtijevati izgradnju ozbiljnog programa za obrazovanje osoba svih životnih dobi.

Postoji inherentan otpor mnogih obrazovnih sustava koji onemogućuje da se predmeti iz kulture shvaćaju ozbiljno, no stvarni argument u korist kulturnog obrazovanja od ranog djetinjstva pa kroz cijelo razdoblje formalnog školovanja jest činjenica da nas priprema za život u smislu osobnog razvoja. Kao i u sportu, čovjek se uči uživati u tjelesnoj aktivnosti time što je prakticira na onoj razini na kojoj je sposoban. Nužno je djeci usaditi ideju da mogu i da će zaista uživati u umjetnosti, jer što dublje budu u nju uranjali, pogotovo ako im umjetnost bude uključena u školske predmete, tim više će im samo učenje pružiti zadovoljstva i nagrade. Uključivanje djece u skupine koje se bave bilo kojim umjetničkim djelovanjem može ih pretvoriti u posve drugačije mlade ljude. Umjetničko stvaralaštvo odvlači mlade od asocijalnih i društveno neprihvatljivih ponašanja, alkohola, droge, od raznih kriminalnih postupaka. Već spomenute Preporuke Europskog parlamenta i Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje iz 2006. i 2011. godine ističu kako je oblikovanje stvaralačkih mogućnosti i kulturne svijesti za 21. stoljeće teška i kritička, ali i neizbježna zadaća. *Sve snage društva moraju se angažirati u nastojanju da novi naraštaji ovog stoljeća steknu znanja i umijeća te, možda najvažnije, vrijednosti i uvjerenja, etička načela i moralna usmjerenja koja će ih učiniti odgovornim građanima svijeta i jamcima održive budućnosti.* Kvalitetno opće obrazovanje od presudne je važnosti. Međutim, to će obrazovanje biti kvalitetno samo ako, kroz umjetnički odgoj, stvara uvide i otvara vidike, potiče kreativnost i razvija kritičko mišljenje i profesionalne sposobnosti za život u novom stoljeću.

Spomenuti program *Ruksak pun kulture* pozitivan je primjer programa na nacionalnoj razini kojim se postiglo da umjetnost i kultura budu zastupljeniji djeci koja žive u okruženju gdje kulturni sadržaji nisu toliko dostupni. Ono što svakako nedostaje jest više takvih programa planiranih sustavno s ciljevima poboljšanja Nacionalnog okvirnog kurikula.

Reforma obrazovanja je od ključnog nacionalnog interesa i iznad svih partikularnih dnevno-političkih interesa. Da je tome tako, govori već i činjenica da veću reformu školstva u Hrvatskoj nismo imali od tzv. Šuvarove, a i ona se odnosila samo na srednjoškolsko obrazovanje. U međuvremenu su se društvo, poslovi i tržište rada promijenili. Uz internet i lak pristup informacijama, u suvremenom svijetu težište učenja više ne bi smjelo biti na 'bubanju' napamet, već na kreativnom korištenju informacija te razvoju vještina i kompetencija. Mnoge razvijene zemlje takve su reforme odradile još prije više desetljeća, a i danas nastavljaju s njima. Rezultati se, među ostalim, očituju u gospodarskom razvoju. Primjeri zemalja koji se često navode su Finska, Irska, Japan itd. Svi pokušaji provođenja reforme od osamostaljenja Hrvatske do danas uglavnom su ostali blokirani i nedovršeni, a svaka nova politička garnitura uglavnom je nešto počinjala ispočetka.

Sustav odgoja i obrazovanja Republici Hrvatskoj morao bi se reformirati i dugoročno osigurati okruženje koje djeci i mladim osobama omogućuje i pruža podršku da se razvijaju u osobe koje u punoj mjeri ostvaruju vlastite potencijale, osobe osposobljene za nastavak obrazovanja, rad i cjeloživotno učenje, osobe čiji odnos prema drugima počiva na uvažavanju dobrobiti drugih, osobe koje aktivno i odgovorno sudjeluju u zajednici. Svi kreativni predmeti marginalizirani su i obespravljeni, a učenje se svodi na ponavljanje činjenica bez kritičkog promišljanja. Razvoj kreativnosti u obrazovanju jest stvaranje dugoročnog resursa za kreativno, inovativno društvo, razvijenu kulturu, gospodarstvo te suvremene tehnologije. Nedostatan razvoj kreativnosti učenika u osnovnom i srednjoškolskom odgoju, već je sada vidljiv u visokoškolskom obrazovanju, a bez kreativnosti nema inovacija, rasta i razvoja gospodarstva. Kreativnost je ključna za prevladavanje krize, one gospodarske, ali i društvene. Stoga obrazovni sustav mora promišljati u smjeru povećanja umjetničkih predmeta s ciljem osiguravanja dostupnosti kvalitetnog obrazovanja i osposobljavanja, kao potpora za jačanje temelja izgradnje dugoročnog socijalnog i ekonomskog razvitka i stabilnosti.

9. POPIS LITERATURE

KNJIGE, STRUČNI I ZNANSTVENI ČLANCI

- Glodstein I., Hutinec G. (2013.). Povijest Grada Zagreba Knjiga 2, Zagreb, Novi Liber
- Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju: oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće - smjernice za umjetnički odgoj (2006.). Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu
- Franković, D. (1958.). Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, Zagreb, Pedagoško-književni zbor
- Goldstein I. (2003.). Hrvatska povijest, Zagreb, Novi Liber
- Turković, V. (2009.). Umjetničko obrazovanje u tranziciji: likovno obrazovanje u europskom obrazovnom sustavu, ALU, Sveučilište u Zagrebu, Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi
- Batinić Š., Gaćina Š. (2009.). Učiteljice i učitelji u Hrvatskoj 1849.-2009. Hrvatski školski muzej, Zagreb
- Grupa autora. (1982). Kulturna politika i razvitak kulture u Hrvatskoj - Crvena knjiga i drugi dokumenti, Zagreb
- Havelka, M. (2003.). Visoko obrazovanje u hrvatskoj i europskim zemljama, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Zagreb
- Munjiza, E., Lukaš, M.(2006.). *Pedagoško-psihološko osposobljavanje učitelja u visokoškolskim ustanovama*, Odgojne znanosti Vol. 8, br. 2, 363.
- Batinić, Š., Gaćina Škalamera, S. (2009.) Učiteljice i učitelji u Hrvatskoj 1849.-2009., Zagreb, Hrvatski školski muzej
- Pastuović, N. (2012.). Obrazovanje i razvoj, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu / Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Turković, V. (2001.). Moć slike u obrazovanju u: Radovan Ivančević i Vera Turković (ur.), Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb
- Balić Šimrak A., Šverko I., Tupačić Benić, M. (2011.). Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju. Zagreb: Europski centar za sustavna i napredna istraživanja i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Mićanović, M. (2011.). Bijela knjiga o međukulturnom dijalogu (»Živimo zajedno jednaki u dostojanstvu«) Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb

- Filipčić, P. (2007.). Anatomija destrukcije: politička ekonomija hrvatskog visokog školstva, Jesenski i Turk, Zagreb
- Miljković, D. (2007.). Iz povijesti osnovne škole u Hrvatskoj u razdoblju od 1918. do 1941., Odgojne znanosti, Vol 9, br. 1
- Munjiza, E., Lukaš, M. (2006.). Pedagoško-psihološko osposobljavanje učitelja u visokoškolskim ustanovama, Odgojne znanosti Vol. 8, br. 2
- Puževski, V. (1987.). Prema školi otvorenih vrata (prilog školskoj pedagogiji), Zagreb, Pedagoško – književni zbor
- Puževski, V. (2002.). Hrvatska osnovna škola od 1945.do 1990. godine, Anali za povijest odgoja Vol. 2
- Ogrizović, M. (1982.). Školstvo i prosvjeta u Hrvatskoj u jesen 1944. i u 1945. godini, Zagreb, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Vol. 11, br. 3
- Perić, I. (2016). Povijest Hrvata treća knjiga, od 1918. do danas, Školska knjiga, Zagreb
- Batinić, Š. (2002.). Hrvatski školski sustav u XX. Stoljeću, Anali za povijest odgoja Vol 2.
- Puškar, S. (2006.). Hrvatsko osnovno školstvo – zakoni, pravilnici, kolektivi ugovori, komentari, Zagreb, Školska knjiga
- Turković, Martina. (2013). Mjesto srednjoškolskog predmeta Likovna umjetnost u obrazovnom sustavu RH. Analiza satnice i nastavnog plana i programa. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti. [mentor Dulibić, Frano] str 4-5
- “Kulturna osviještenost i izražavanje” Priručnik za kulturnu osviještenost i izražavanje (2018.). otvorena metoda koordinacije (omk), radna skupina stručnjaka država članica Eu-a za razvoj ključne kompetencije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
- Kulturne i kreativne kompetencije i njihova uloga u izgradnji intelektualnog kapitala (2011.). Vijeće Europske unije, Europe, Bruxelles
- Ministarstvo prosvjete Federalne Hrvatske, Nastavni plan i program za gimnazije i klasične gimnazije (1945.). izdanje nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb
- Programi i metodska uputstva za rad u srednjim školama (1936.). Izdanje i štampa državne štamparije Kraljevine Jugoslavije, Ministarstvo prosvete, Beograd
- Poljak, V. (1988.). Povijesna analiza unutarnje reforme osnovne škole, Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

- Nastavni plan i program za narodne četverogodišnje i šestogodišnje škole i niže razrede osmogodišnjih škola, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske, Zagreb, 1954.
- Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju: oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće - smjernice za umjetnički odgoj (2006.). Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu
- Obrazovne politike za učenike u riziku i učenike s poteškoćama u razvoju u jugoistočnoj Europi, (2007.). – Hrvatska organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), Pariz
- Ministarstvo prosvjete federalne hrvatske, Nastavni plan i program za gimnazije i klasične gimnazije za školsku godinu 1942.-1945. (1945.). Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb
- Ministarstvo prosvjete Federalne Hrvatske, Nastavni plan i program za gimnazije i klasične gimnazije (1945.). Zagreb: izdanje nakladnog zavoda Hrvatske
- Nastavni plan i program za osmogodišnje škole i niže razrede gimnazija, osnovne škole i produžene tečajeve, Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske, Zagreb, 1950.
- Nastavni plan i program za narodne četverogodišnje i šestogodišnje škole i niže razrede osmogodišnjih škola, (1954.). Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske, Zagreb
- Osnovna škola. Odgojno obrazovna struktura. (1960.). Školska knjiga, Zagreb
- Giron, M. (2001.). Osnovno školstvo na Grobnišćini u svjetlu zakonskih propisa (1945. – 2000.), Anali za povijest odgoja, Vol. 2, 178.
- Ustav Socijalističke Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 8/74
- Balić N, Umjetničko obrazovanje u: Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, (1997.). Hrvatsko pedagoško-književni zbor, Zagreb
- Šuvar, S. (1989.). Nezavršeni mandat, drugi tom, Na udaru „antibirokratske revolucije“, Zagreb
- Razvoj nezavisne kazališne scene u Zagrebu, diplomski rad Nina Križan, (2016.). Akademija dramskih umjet-nosti, Zagreb
- Congdon K., (2010.). Studies in Art Education, National Art Education Association
- Grgurić N., Jakubin M. (1996.). Vizualno - likovni odgoj i obrazovanje, Educa, Zagreb
- Read H. (1943.). Education Through Art., Faber and Faber, London
- Key. E, Stoljeće djeteta, Educa, Zagreb 2000.
- Perharić B., Stanišić T. (1995.). Umjetnička škola 1942.-1945. U Zagrebu, Prijateljstvo, Zagreb
- Šetka V. (2006.). Osnovna škola u Hrvatskoj od 1945. do 1990.

- Malić, J., Mužić, V. (1986.). Pedagogija, Zagreb

INTERNETSKI IZVORI

- Nacionalni kurikulum za umjetničko obrazovanje, https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/NACION-KURIK/nacionalni_kurikulum_za_umjetnicko_obrazovanje.pdf 28.5.2016.
- Zakon o umjetničkom obrazovanju <https://www.zakon.hr/z/516/Zakon-o-umjetni%C4%8Dkom-obrazovanju>
- Institut za razvoj obrazovanja <http://iro.hr/obrazovno-informiranje-i-savjetovanje/obrazovno-savjetovanje/hrvatska/>
- Agencija za znanost i visoko obrazovanje <https://www.azvo.hr/hr/>
- Agencija za odgoj i obrazovanje <http://www.azoo.hr/>
- Strategija razvoja kreativnosti u osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju <http://opa.hr/wp-content/uploads/sites/467/2015/07/strategija.pdf>

10.ABSTRACT

Goal of this thesis is to analyse Croatian educational system throughout prism of artistic education on territory of Republic of Croatia in the period from 1945. until 2017. The opening of the thesis will display the motivation and theme field of the author and show the development of education in the form which we use today. Since it is a considerably wide theme, and chronologically long period, this work is structured on the categorisation of Valentin Puževski (2002). who divides the period from 1945-1990. on 4 cycles in development of Croatian elementary school education. Those 4 periods are: period from the establishment of new state until the late 1950's; period from 1950's until 1960's; period from 1960's until 1970's; period from 1970's until the final fall of Yugoslavia. The author did some updates, so in addition she also processed a period from establishing Republic of Croatia until year 2017. Further long, the thesis overviews the Artistic teaching curriculum and agenda in Croatia, throughout periods mentioned before and elaborates its development. As positive example in practice the author gives us a study from national educational programme called 'Ruksak pun kulture' which is supported and implemented by Ministry of education and Ministry of culture of Republic Croatia. The final thesis part is the conclusion.

11.KEY WORDS

Croatia, art, education, creativity, education, reform.